

№ 43–44 (300–301)
Лістапад 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Меркаванні: беларускія назвы, беларускія помнікі –** стар. 5
- **1000-годдзе Літвы: беларускія калоніі –** стар. 8
- **Памяць: Сыракомля ў Жыгальках –** стар. 10
- **Асоба: украінскі паэт з Кобрыншчыны** стар. 12

На тым тыдні...

9 лістапада ў палацы Румянцавых і Паскевічаў прайшла **урачыстасць з нагоды 90-годдзя з дня заснавання музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля**. У рамках свята было адкрыццё юбілейнай выстаўкі «Скарбы гомельскага палаца». Гэта рэтраспектыўны паказ гісторыі і сучаснасці ўстановаў. Потым адбыўся канцэрт, у якім бралі ўдзел лаўрэат міжнароднага і рэспубліканскага конкурсу студэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Арсень Садыкаў, студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Андрэй Васілеўскі, гомельскі музыка Аляксандр Цыганок, салістка Гомельскага гарадскога эстрадна-духавага аркестра Яўгенія Чачыла і заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Галіна Паўлёнак.

Мы далучаемся да віншаванняў і зычым супрацоўнікам буйной культурніцкай установы вобласці і краіны моцнага здароўя, поспехаў і новых знаходак на ніве прапаганды спадчыны народа і дзяржавы.

14 лістапада ў Маскве ў Нацыянальнай бібліятэцы Расіі прайшоў **культуралагічны семінар «Літва і беларуская нацыянальная ідэя»**, які арганізаваў Цэнтр этнакасмалогіі «Крыўя» (г. Мінск). У праграме былі расповед аб месцы старажытнай Літвы ў беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці, прэзентацыя альманаха «DRUVIS», а таксама гранне на дудзе традыцыйнай беларускай музыкі. Вялікі семінар філосаф і этнакультуралаг Аляксей Дзермант і мастак, музыка, этнакультуралаг Тодар Кашкурэвіч.

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшла **вечарына, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Максіма Лужаніна**, паэта, прэзаіка, перакладчыка, публіцыста. Пад час яе прагучалі ўспаміны ягоных сучаснікаў і вершы ў выкананні беларускіх паэтаў. Выступілі Міхась Скобла, Анатоль Вярцінскі ды іншыя творцы.

Да юбілею М. Лужаніна адкрыліся адмысловыя выстаўкі ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук, у Літаратурным музеі Якуба Коласа, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Трыста радзімазнаўчых сустрэч

Сур'ёзную справу робяць толькі сур'ёзныя людзі. А яшчэ – апантанія. Захопленыя. Творчыя. З незвычайнымі арганізатарскімі здольнасцямі. Нястомныя. У гэтым за свае гады я пераканаўся не раз. І вось чарговы доказ – трыста нумароў адной з цікавейшых і запатрабаваных для свайго кола чытачоў газет нашай краіны – «Краязнаўчай газеты». Недзяржаўнай, некамерцыйнай. Трыста нумароў дзякуючы намаганням аднаго чалавека. Так, я не памыліўся (няхай не крыўдуючы іншыя вельмі ж нешматлікія супрацоўнікі газеты) – аднаго: Уладзіміра Гілепа. Галоўнага рэдактара, аднаго (а практычна галоўнага) з заснавальнікаў.

Гэта яго намаганнямі ў красавіку 2003 года, у не самы эканамічна спрыяльны час была заснаваная так патрэбная краязнаўцам краіны газета. Скептыкі пасміхаліся: хай пацешацца, нядоўга, бо сродкаў на выданне браць не было дзе. Гэтак магло стацца. Але не для У. Гілепа. Арганізатарскія здольнасці рэдактара-заснавальніка пераадолелі не адно гэтыя перашкоды – іх сапраўды хапіла б на цэлы шматлікі калектыў. Але ж упартасць У. Гілепа, яго захопленасць дзівілі не толькі чытачоў, але і розных чыноўнікаў, якія калі і не маглі рэальна паспрыяць, то хоць асабліва не заміналі.

І «Краязнаўчая газета» што называецца пайшла ў народ, хай сабе спачатку найбольш у краязнаўчае асяроддзе. Але ж гэта і было патрэбна. Бо галоўны рэдактар, сам краязнаўца, археолаг, музейшчык і проста неабыхавы грамадзянін нашай краіны, адразу арыентаваўся на гэтую незанятую нішу. І сёння ва ўсіх кутках Беларусі для краязнаўцаў чутна нягучнае, але ўпэўненае слова гэтай газеты. Вядома, тыраж выдання мог бы быць значна большым, але гэта справа часу і разумення той ролі, якую адыгрывае «Краязнаўчая газета» ў самым розным асяроддзі – ад бібліятэк і школ да органаў адукацыі і культуры. Яна стала не толькі пазнавальным выданнем, а і ў пэўным сэнсе метадычным.

У сувязі з адсутнасцю рэспубліканскага краязнаўчага таварыства газета стала практычным арганізатарам краязнаўчага руху нашай краіны, з'яўляецца выдатнай трыбунай для абнародавання вынікаў руплівых пошукаў краязнаўцаў. А што можа быць больш годнае і вартэ прызнання, чым жаданне глыбока і сур'ёзна вывучаць гісторыю сваёй краіны, сваёй зямлі, свайго народа. Найперш там, дзе чалавек жыве. Але ж з гісторыі кожнай мясцінкі, кожнага горада і кожнай вёсачкі, кожнага роду збіраецца гісторыя краіны, радавод нацыі. Таму неадарма краязнаўства справядліва называюць Радзімазнаўствам. І як жа шмат

карыснага і патрэбнага робіць для яго развіцця і ўмацавання «Краязнаўчая газета».

Мярная справа пералічваць тыя рубрыкі і цыклы публікацый, што з'явіліся на старонках газеты. Трэба лепш узяць падшыўку і пагартца. Тады навочна пераканаешся: газета мае свой воплік, свой стыль, калі хочаце – сваю аўру. Яна ўмела акумулюе ўсё да гэтага набыты вопыт у галіне краязнаўства і пашырае яго, умела падтрымлівае новыя напрамкі краязнаўчага пошуку, падказвае, б'е трывогу, ушанаўвае людзей і помнікі, звяртаецца не толькі да розуму, але і да сэрца чытачоў.

Здараецца, ідэі, выказаныя на старонках газеты, становяцца рэальнасцю. Варта назваць хоць бы прапанову аб захаванні памяці і ўшанаванні зніклых з карты нашай краіны вёсак. Хіба не прыемна, што гэтая ідэя не толькі падтрымана (дзеля справядлівасці можна ўсё ж сказаць, што ў яе магло б быць значна больш прыхільнікаў) многімі асобнымі краязнаўцамі, бібліятэкамі, школамі, іншымі структурамі, але і матэрыялізавалася. У Вілейскім раёне з ініцыятывы краязнаўцаў і з самай вялікай зацікаўленасці і падтрымкі райвыканкама сёлета адкрыты помнік-мемарыял зніклым вёскам раёна. Вось каб яга мага больш такіх карысных пачыненняў перайшло са старонак газеты ў рэальнае жыццё!

Вядома, хапае ў рэдакцыі праблем, складанасцяў і цяжкасцяў, дастаткова працы на будучае. Але не адолее шляху той, хто стаіць на месцы. А гэта не для «Краязнаўчай газеты». Сёння – значная і прыемная падзея. І як не пажадаць у такі момант малалікаму, але працавітаму і захопленаму калектыву «Краязнаўчай газеты», яе галоўнаму рэдактару, чытачам і аўтарам – так трымаць!

Хай увасабляюцца вашыя высілкі ў цікавыя публікацыі і займальныя актыўнасці, каб простае і поклічнае слова – «Радзімазнаўства» знаходзіла водгук у сэрцах многіх і многіх, каб гарнулася да сваёй газеты ўсё больш і больш прыхільнікаў. Хай разам з «Краязнаўчай газетай» пашыраюцца веды пра наш край і ў замежных чытачоў.

Я ж прызнаюся: трыста маіх сустрэч з любімай газетай былі непаўторнымі і запамінальнымі. Многія і многія яе публікацыі папоўнілі мае тэматычныя архіўныя падборкі, падштурхнулі да пошуку, да творчага асэнсавання невядомых старонак нашай гісторыі. Трыста сустрэч, а наперадзе ж значна больш.

Нястомнасці і вытрымкі табе, галоўны рэдактар! Нязводнасці і глыбіні творчаму журналісцкаму пошуку!

Анатоль БУТЭВІЧ, член рэдкалегіі, аўтар і чытач

Шаноўныя сябры!

Архівісты краіны віншуюць Вас з выходам 300-га нумара «Краязнаўчай газеты». Ваша работа па адлюстраванні гісторыі нашай Бацькаўшчыны выклікае павагу і захапленне. Гатовыя ісці разам у пачэснай справе паказу гістарычнай спадчыны роднай Беларусі.

Уладзімір АДАМУШКА, дырэктар Дэпартамента па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь

Дарагі Уладзімір Аляксандравіч!

Шчыра віншую Вас, рэдкалегію, усіх стваральнікаў, аўтараў і чытачоў з выходам 300-га нумара «Краязнаўчай газеты», якая яскрава раскрывае ўсе бакі краязнаўства – інтэгральныя веды ад цэлага краю да невялічкага роднага кутка. Хочацца адзначыць, што гэта газета чытаецца з вялікай цікавасцю, бо ў ёй асвятляюцца як сучаснае краязнаўства з комплекснымі ведамі ўсіх галоўных накірункаў, так і гістарычнае краязнаўства Беларусі. Усё разам дае вялікі плён у адраджэнні краіны. Вельмі цікавыя матэрыялы прыведзены пра краязнаўчы рух адраджэнцаў мінулага стагоддзя. Мне вельмі прыемна ўспомніць, што мой дзядзька Максім Гарэцкі быў актыўным удзельнікам беларускага краязнаўства, а бацька Гаўрыла Гарэцкі быў членам Цэнтральнага Бюро краязнаўства пры Інстытуце беларускай культуры.

Хочацца зрабіць адну прапанову: больш прыцягваць да ўдзелу ў газеце геалагаў. Веды па геалогіі – вельмі важная частка краязнаўства. Геалагічная будова і развіццё зямной кары вобласці, раёна, горада значна ўплывае на іх прыроду, эканоміку, культуру. Геалагамі складзеныя і апісаныя розныя карты: геалагічныя, геамарфалагічныя, тэктанічныя, сучасных рухаў, падземных вод і іншыя.

Жадаю далейшых поспехаў у Вашай высакароднай дзейнасці, вельмі патрэбнай для развіцця нашай Бацькаўшчыны і яе адраджэння!

Акадэмік Радзiм ГАРЭЦКІ

Шаноўныя калегі!

Рэспубліканскі цэнтр турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі ад імя ўсіх педагогаў-краязнаўцаў краіны віншуе вас з юбілейным 300-ым выпускам «Краязнаўчай газеты».

Ваша выданне заняло пачэснае месца ў інфармацыйнай прасторы нашай краіны. «Краязнаўчая газета» заўсёды была і застаецца тым маяком, які асвятляе шлях да спазнання свайго краю, яго ўнікальнай, самабытнай культуры, яго багатай гісторыі, яго таленавітых і творчых людзей. І кожны ваш нумар – новы крок у спазнанні Бацькаўшчыны.

Дзякуючы вашым творчым намаганням усё новае ў краязнаўстве становіцца здабыткам не толькі навукоўцаў, але і ўсіх людзей, неаб'якавых да гісторыі і культуры сваёй краіны.

Няхай і далей расце аўдыторыя прыхільнікаў «Краязнаўчай газеты», якія заўсёды могуць знайсці ў скарбонках вашага выдання патрэбны краязнаўчы матэрыялы.

Няхай прафесіяналізм, пошук, навадарства і далей дапамагаюць вам у дасягненні высакародных мэтаў.

Прыміце ад нас, паважаныя прафесіяналы, пажаданні поспехаў у вашай пачэснай і нялёгкай працы на ніве захавання і адраджэння нацыянальнай гісторыі і культуры.

Шчыра, па-сяброўску, зычым вам творчых здабыткаў, плённай працы і шчаслівых здзяйсненняў на карысць роднай Беларусі!

Сяргей МІТРАХОВІЧ, дырэктар Рэспубліканскага цэнтра турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі

Пасля першай сустрэчы рэдакцыі новай газеты з чытачамі – студэнтамі ўніверсітэта культуры: Генрых Далідовіч, Віктар Хурсік, Уладзімір Гілеп (май 2003 года)

На 7-м годзе існавання «Краязнаўчай газеты» стала яна больш цікавай і змястоўнай. Мае сваё, адметнае ад астатніх газет, аблічча, сваю нішу. Я падпісваюся на чатыры газеты: «Наша слова», «ЛіМ», «Народная Воля», «Краязнаўчая газета». Каб па якім матэрыяльным становішчы не змог падпісвацца, то ў апошнюю чаргу адмовіўся б ад «Краязнаўчай»! Зараз шмат месца на старонках газеты адводзіцца публікацыям пра ўспаміны дзяцей вайны – гэта важная крыніца ведаў пра вайну. Ніякія архіўныя дакументы, кніжкі і г.д. не заменіць жывую праўду. Трэба і надалей практыкаваць гэты матэрыял.

Леанід ЛЫЧ, доктар гістарычных навук, прафесар

Галоўнаму рэдактару «Краязнаўчай газеты» Гілепу У.А.

Паважаны Уладзімір Аляксандравіч!

Горача і шчыра віншуем Вас, вядомага дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, а таксама ўвесь калектыў рэдакцыі з выходам у свет трохсотга нумара «Краязнаўчай газеты». Пашыраючы духоўныя прасцягі Бацькаўшчыны, Беларускі фонд культуры і яго газета робяць усё належнае, каб яскрава паўставала аблічча нашай Радзімы не толькі перад суайчыннікамі, але і перад усёй чалавечай супольнасцю. Таленавіта і годна асвятляюцца падзеі гераічнага мінулага, расказваецца пра стваральную сучаснасць, пра тыя гістарычныя карані, якія паўнакроўна сілкуюць крону нашай беларускай культуры.

Жадаем натхнёнай творчай працы і моцнага здароўя ўсім супрацоўнікам «Краязнаўчай газеты», а яе чытачам – новых адкрыццяў, глыбіннага спасціжэння роднага, самасцвярджэння ў імя суверэнай і квітнеючай Беларусі.

Прэзідыум Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі

Вечарына з нагоды 2-годдзя «КГ» (справа налева): Адам Мальдзіс, Уладзімір Гілеп, Валяціна Басова, Радзiм Гарэцкі з жонкай Галінай (сакавік 2005 года)

Трыбуна краязнаўцаў

Да краязнаўчай тэматыкі звяртаецца сёння ці не кожнае перыядычнае выданне. Гэта трэба, нарэшце ў нас расплюшчыліся вочы на непаўторнае харавое і незлічоныя багаці роднага краю. Таму з'яўленне спецыялізаванай «Краязнаўчай газеты» – з'ява заканамерная, якая адбылася, здаецца, зусім нядаўна, але вось ужо 300 нумар. Не сумняваюся, што многія краязнаўцы і проста чытачы руліва збіраюць усе нумары газеты і цяпер маюць некалькі тоўстых падшывак своеасаблівых краязнаўчых энцыклапедыяў, у якіх нярэдка можна знайсці такія цікавыя звесткі, якіх не знойдзеш і ў салідных выданнях.

Найперш хочацца адзначыць відавочную «дэмакратычнасць» газеты. Поруч з

доктарам навук можа выступіць звычайны школьнік, а dopic вясковага аматара-краязнаўцы не замінае артыкулу вядомага сталічнага навукоўца. Таму і не замініць «Краязнаўчую газету» ніякае іншае выданне з усімі яго сімпатыямі да краязнаўчай тэматыкі.

Выхад юбілейнага нумара газеты – нагода для ўсялякіх добрых пажаданняў. Іх можа быць шмат і самых розных, але, найперш за ўсё, вельмі хочацца ўбачыць «Краязнаўчую газету» ў колеры. Шматфарбнасць нашай краіны вартая годнага адлюстравання і на газетных старонках. Трэба спадзявацца, што рана ці позна так і будзе.

Яўген САХУТА, краязнаўца

Бухгалтар БФК Людміла Голубева – каб існавала газета, патрэбныя і грошы

*Нашаму гарадку, школьнаму,
для ўсёх багатуаў рознаму
"Беларускаму фонду культуры",
які абуджае нашы душы, які
дае надзею на будучыню нашай
Беларусі, надзею на нашых
квіткаў талентаў, багачэна нашымі
прыжасаванымі з нагоды выпуску
300 нумару "Краязнаўчай газеты"*

*Галіна Дзягілева
дирэктар-мастацкі краўцік
калектыва "Беларуская тэатральная
— Беларуска-інтэлектуальная тэатральная
афіца" "Зьніч", які
судзіць 21 год свайго дзейнасьці,
у будучыню сядзе, зрабі наш.*

Беларускі фонд культуры і «Краязнаўчая газета» віншуюць заснавальніка і бязменнага мастацкага кіраўніка тэатра «Зьніч» Галіну Дзягілеву з 20-годдзем тэатра. Жадаем далейшых творчых здзяйсненняў па нацыянальным і патрыятычным выхаванні моладзі.

Спазнанне краю...

Мне таксама ёсць чым ганарыцца, Хоць багатых пажыткаў не маю...

Край радзімы ціхенечка сніцца, Калі доўга я там не бываю... (Сяргей Брадавы, 2009)

Не мастак я пісаць вялікія слоўныя палотны. Спрабаваць буду тэзісным чынам выказацца...

300 – гэта лічба, што вылікае павагу. Яшчэ – нагода для разважанняў і важкіх слоў. Газета, што трымаецца на плаву ў наш час, – гэта ўжо з’ява! Як ёсць зоркі – хоць маленькія, значыцца, гэта каму-небудзь трэба...

Краязнаўца – гэта не прафесія ці пасада, не ўзровень нейкай адукацыі. Гэта пэўны стан душы, адносінаў да свету. Аналагічна і «Краязнаўчая газета». Яна мае адчувальную перавагу перад іншымі. Гэтая газета, як вольны стралок, – не прывязаная-прыцягнутая ні да чыста навукі, ні да чыста метадыкі выкладання, ні да нейкага пэўнага кола аўтараў-чытачоў. Да таго ж трымаецца добры ўзровень газетных публікацый.

Праблемы ёсць...

Разумнае чытанне (як і мастацтва, і пісанне-творчасць) становіцца элітарным, «удзелама выбраных». Хацелася б іншага каму ці не, але гэта – жорсткая рэальнасць. Два просенькія прыклады. Сустрэў знаёмага педагога: «Вось добра ў водпуску – хоць пачытала нешта, бо ў часе працы няма калі». Другім разам сам бачыў, як выкладчыца знайшла-такі час (добра гучыць па-руску – удосужылася!) і на працягу

адной хвіліны (не болей) лянна праглядзела-прагартала газету сваёй навучальнай установы... Час адцяняе людзей не толькі ў дастатку матэрыяльным, і ў духоўным не меней таго: дзе сапраўдны інтэлігент, а дзе – дыпламавана-партфельны.

І з такіх рэалій прыходзіцца зыходзіць.

Ёсць такая тэма ў газеце, але не лішне яшчэ раз сказаць пра яе. З кожным годам зыходзяць з жыццёвай дарогі тыя людзі (сведкі і ўдзельнікі), што ведалі свой край, тагачасную жыццядзейнасць, мясціны такія, як яны былі і ніколі ўжо не будуць. Зафіксаваць, запомніць гэтае для будучых пакаленняў – адна з найпершых задач. Ідзе час, мяняюцца акцэнты, часам да непазнавальнасці: тое, што было важным (нават жыццёва важным), значным, зараз можа быць ледзь прыкметным. А ў гэтым – **крупінікі нашай нацыянальнай памяці, духоўнага багацця**. Ніякія інфармацыйныя тэхналогіі не вернуць, не ўзноўяць страчанае. Гэтае спазнанне, незваротнасць адчуў на сабе...

Падпіска – боль (галавы і іншых частак цела) «непрыкормленых» выданняў. Колькасць індывідуальных падпісчыкаў на «Краязнаўчую газету» па Маладзечне і раёне ў ліпені гэтага года складала 3 адзінкі, у кастрычніку – 2, для арганізацый, адпаведна, – 13 і 14. Няма падставаў

лічыць, што Маладзечанскі рэгіён істотна адрозніваецца ў гэтым пытанні ад іншых. Вельмі ўсцешна, што выпісалі газету і ў музеі ў маім родным Гарадку (Маладзечанскі раён). Засмучае, што няма падпіскі ні ў адной школе рэгіёну! З гэтым трэба нешта рабіць... **Дарэчы, на падпіску на патрэбныя выданні настаўнікі школ збіраюць свае грошы!!** А ўдумлівая частка моладзі будзе вас чытаць. Для іх дапытлівага розуму патрэбен адпаведны пажытак. Сам упэўніўся ў гэтым на прыкладзе навучэнцаў нашага каледжа.

Колькі слоў пра «Краязнаўчую» ад Барыса Венядзіктавіча Бароўскага, кандыдата хімічных навук, навуковага супрацоўніка Маладзечанскага краязнаўчага музея: «Я атрымліваю газету як індывідуальны падпісчык. Яна змяшчае прыстойныя матэрыялы разнапланаванага характару. Выданне дастойна добрага слова. Якія пажаданні? І надалей абараняць Бацькаўшчыну. Асабліва трэба адзначыць патрыятычную, цвёрдую і дзейную пазіцыю, якую займае галоўны рэдактар Уладзімір Гілеп».

Для ўзмацнення газеты патрэбны рэсурсы. Каторыя з іх ёсць, а якія трэба знаходзіць ці нават здабываць, змагацца за іх. Для справы высакароднай. Ну што ж, імкніцеся, дзейнічайце, рызкуйце... Не стаяць на месцы, бо гэта верны шлях да абочыны.

І дай вам Бог далейшага жыцця, дай будучыні!

*Сяргей ЦІМОШКА,
выкладчык Маладзечанскага
політэхнічнага каледжа*

ТЕЛЕГРАММА
МОЛОДЕЧНО 22/15 68 19/11 1030-

ЛМКС МІНСК КАМУНАЛЬНАЯ НАБЯРЭЖНАЯ 6 РЕДАКЦЫІ КРАЯЗНАЎЧАЙ ГАЗЕТЫ-

ДАРАГІЯ УЛАДЗІМІР АЛЯКСАНДРАВІЧ І СУПРАЦОУНІКІ КРАЯЗНАЎЦЫ САРДЭЧНА ВІНШУЮ ВАС З ВЫПУСКАМ 300ГА НУМАРА ТАКОГА ПАТРЕБНАГА БЕЛАРУСІ ВЫДАННЯ ДЗЯКУЮЧЫ ВАШАМУ ТАЛЕНТУ ПРАФЕСІЯНАЛІЗМУ ТВОРЧАМУ ГАРЭННІ ГАЗЕТА ЗЬЯУЛЯЕЦЦА ЦІКАВЫМ І ЗМЯСТОУНЫМ ВЫДАННЕМ АДАНАЙ ПРІХІЛЬНІЦАЙ БЕЛАРУШЧЫНЫ ГАЛОУНАЙ АСВЕТНІЦКАЙ І НОСЬБІТАМ ПРАУДЫ АБ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ ЖАДАЮ ДАЛЕЙШІХ ДАСЯГНЕННЯУ ПАШЫРЕННЯ КОЛА ПРІХІЛЬНІКАУ ПАПІСЧЫКАУ ЛЮБІМАЙ ГАЗЕТЫ З ГЛЫБОКАЙ ПАВАГАЙ І УДЗЯЧНАСЦЮ ЗА СУПРАЦОУНІЦТВА-БАРЫС БАРОУСКІ-

НННН 15175161 19.11.2009 11.26

Павіншаваць рэдакцыю з 300-м нумарам завітаў Ігар Грэчка, які некалькі гадоў працаваў карэспандэнтам у нашай газеце

*Хто быў з намі – будзем разам,
хто толькі даведаўся пра газету – далучайцеся!*

*Краязнаўства – народная памяць аб мінуўшчыне і сардэчнае стаўленне да сучаснасці. І, каб гэта не знікала ў цемры абывкавасці, ззяе агеньчык «Краязнаўчай газеты». Ад трохсотга нумара – да трохсотгоддзя і далей!
З усяго сэрца і розуму віншую з юбілеем адважных стваральнікаў «Краязнаўчай газеты»!*

Леў КАЗЛОЎ, гісторык і картограф

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

Ф.СП-1

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета
Колькасць камплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА **63320**
на газету (індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Рады павіншаваць «Краязнаўчую газету» Беларускага фонду культуры з выхадом трохсотга нумара. Ужо сама назва газеты сведчыць пра яе напрамак і задачы, а менавіта – дапамагчы людзям больш даведацца пра свой край, яго гісторыю і культурныя каштоўнасці, чаго якраз і не хапае сёння нашаму грамадству. Газета ў сілу сваіх магчымасцяў умацоўвае нацыянальную самасвядомасць, імкнецца засцерагчы беларусаў ад гістарычнага бяспамяцтва, выхаваць любоў да роднага

краю, да здабыткаў, якія засталіся ад нашых прашчураў.

Лічу, што асноўная заслуга ў стварэнні і выданні «Краязнаўчай газеты» належыць старшыні БФК Уладзіміру Александравічу Гілепу, як і рэалізацыя многіх праектаў Беларускага фонду культуры. Па гэтай акажыце рэдакцыі газеты, хочацца павіншаваць і Уладзіміра Александравіча, пажадаўшы яму дабра і здароўя.

Васіль ШАРАНГОВІЧ,
народны мастак Беларусі, прафесар

Тэорыя і практыка

Ганаруся тым, што мне пашчасціла стаць першым падпісчыкам «КГ». У сваім асабістым архіве захоўваю ўсе нумары таму, што ў кожным з іх ёсць цікавая інфармацыя, якой час ад часу даводзіцца карыстацца. Павінен адзначыць, што праз «Краязнаўчую газету» я значна пашырыў свае веды па нашай гісторыі, культурнай спадчыне і больш шчыльна далучыўся да краязнаўства. Лічу, што БФК удалося наладзіць выпуск такога выдання, без якога сёння немагчыма ўявіць беларускі друкар.

Відавочна, што галоўны рэдактар Уладзімір Александравіч Гілеп згуртаваў вакол газеты частку беларускай інтэлігенцыі, якая насамрэч клопаціцца аб нашай культуры і спадчыне. За гэта яму вялікі дзякуй. Таксама вялікі дзякуй усім супрацоўнікам «КГ», якія, а мне гэта дакладна вядома, усведамляюць жыццёва неабходнай сваю працу і нягледзячы на сціплае фінансаванне прыраслі да газеты, выконваюць свае абавязкі з душой, ахвяруючы на яе шмат асабістага часу.

Карыстаючыся выпадкам з нагоды выдання 300-га нумара «КГ», як заснавальнік Дабрачыннага фонду «Любчанскі замак» павінен адзначыць, што дзейнасць нашага фонду ад часу задумкі яго стварэння ў 2003 годзе да сённяшніх дзён ідзе пад апякунствам Беларускага фонду культуры. Пад час распрацоўкі статута, мэтай і задачай дзейнасці фонду акрамя БФК я не знайшоў у дзяржаве ніводнай установы,

да якой можна было б «прыхіліцца». Фонд «Любчанскі замак» дзякуе Вам, Уладзімір Александравіч асабіста, за падтрымку і прапануе залічыць у актыўную справу Вашай дзейнасці тую дасягненні, якія ўжо ёсць і на Любчанскім замку. За сем гадоў працы на замку адрэстаўраваны дах, фасады і ганак з фахверкавым завяршэннем увахода Кутняй вежы. Адноўленыя 60 адсоткаў (а гэта каля 100 м куб. цагляна-бутавай кладкі) падмуркаў і 40 пагонных метраў абарончай сцяны на вышыню 0,8 метра паміж Кутняй і Брамнай вежамі ды многае іншае. На сённяшні дзень на рэстаўрацыю замка асвоена каля 200 млн рублёў.

Але самае галоўнае, што да працы на Любчанскім замку далучылася моладзь з усёй краіны і замежжа. Кола асобаў, якія нам садзейнічаюць, больш за 1000. У распрацоўках дакументацыі прынялі ўдзел самыя дасведчаныя ў галіне архітэктуры і рэстаўрацыі спецыялісты.

Хацеў бы звярнуцца да ўсіх падпісчыкаў «КГ» з прапановаю: каб кожны з нас знашоў у сваім асяроддзі хаця б аднаго чалавека, якога можа зацікавіць гэтае выданне, і сагітаваць падпісачца на яго ды раскажыць пра свае краязнаўчыя пошукі на старонках газеты. Калі лік падпісчыкаў узрасце, мы з вамі вырашым два пытанні: павялічым колькасць прыхільнікаў краязнаўства і стабілізуем фінансаванне газеты.

Плёну ў вашай працы!

Іван ПЯЧЫНСКІ,
краязнаўца, г. Мінск

Леанід Бароўскі доўгі час быў намеснікам старшыні БФК, рупіўся аб падпісцы

Паважаныя супрацоўнікі рэдакцыі!

Спяшаюся павіншаваць вас з юбілеем нашай «Краязнаўчай газеты»!

Дзякую за родную мову, якая «гучыць» на старонках газеты і, я думаю, закранае сэрца кожнага чытача. Бо хіба можна думаць, гаварыць, пісаць не на роднай мове пра жыццё-быццё роднага краю!

Бо толькі на беларускіх лугах цвітуць кветкі, толькі на нашых балотах чырванюць журавіны, толькі ў нас ёсць бярозавыя гаі, і толькі да нас, у Беларусь, прылятаюць шпакі, зязюлі і буслы!

Сустрэча з намеснікам галоўнага рэдактара «КГ» Генрыхам Далідовічам у Бярэзінскай бібліятэцы (снежань 2007 г.)

Карэспандэнт «Краязнаўчай» Сяргей Трафілаў бярэ інтэр'ю ў Навума Гальпяровіча (Вязынка, 2007 г.)

Жадаю вам поспехаў у вашай высакароднай працы – раскрываць таямніцы гісторыі нашай зямлі, знаёміць з сучаснасцю нашага краю.

Будзем разам спадзявацца, не – будзем верыць, што наша «Краязнаўчая газета» не толькі будзе мець свайго чытача, а стане свайго ў кожнай гарадской і сельскай школе і настольнай газетай у многіх сем'ях, і дапаможа нам зразумець, што мы не проста насельнікі і жыхары Рэспублікі Беларусь, а сапраўдныя гаспадары на сваёй зямлі!

Надзея САРМАНТ, беларуска, педагог, падпісчык «Краязнаўчай газеты», Мінскі раён

Бывайце ў краязнаўцаў

Як толькі даведаўся, што ў Беларусі пачала выходзіць «Краязнаўчая газета», адразу стаў яе падпісчыкам. Зараз я не ўяўляю сабе суботняга вечара без яе. Атрымаўшы чарговы нумар, адцягваю задавальненне да вечара, каб пасля лазні прыйсці ў цёплую ўтульную хату, прылегчы на канапу, узяць у рукі газету і дакрануцца да сапраўднай беларушчынны з яе самаадданасцю і самаахвярнасцю. Кожны нумар газеты прасякнуты любоўю да мінулага нашай Вацькаўшчыны і павагай да яе сціпрых рупліўцаў – краязнаўцаў.

Праца мясцовых краязнаўцаў робіць больш насычанай і цікавай гісторыю Беларусі, узбагачае яе новымі колерамі і адценнямі. Бо краязнаўцы распрацоўваюць такія пытанні і тэмы, да якіх часам не даходзяць рукі ў прафесійных вучоных-гісторыкаў, якія займаюцца агульнымі і глабальнымі пытаннямі і праблемамі гістарычнай навукі. І як рака робіцца больш паўнаводнай і глыбокай ад крыніц і ручаёў, што ўпадаюць у яе, так і пошукі і даследаванні краязнаўцаў па ўсёй Беларусі ўзбагачаюць нашу агульную гісторыю, робяць яе больш насычанай невядомымі раней фактамі і падрабязнасцямі. А калі ўлічыць той факт, што часцей за ўсё аматары-краязнаўцы займаюцца гэтай справай у вольны ад асноўнай працы час, адрываючы яго

ад сям'і і законнага адпачынку, то гэтая самаахвярная праца заслугоўвае самага высокага прызнання і шчырай падзякі з боку грамадства.

Як настаўнік-практык я лічу, што школьнае гістарычнае краязнаўства з'яўляецца магутным сродкам уздзялення на душы нашых вучняў. І сапраўды, адна справа бачыць першабытныя прылады працы на вывае ў падручніку па гісторыі Беларусі і зусім іншая – патрымаць у руках каменную сякеру, знойдзены ў роднай мясцовасці, здзівіцца дасканаласці яе апрацоўкі і формы.

Можна шмат разоў гаварыць аб прыроднай кемлівасці і спрактыкаванасці нашых продкаў, іх здольнасці прыстасоўвацца да розных жыццёвых абставінаў і цяжкасцяў, а можна паказаць вучням драўляную мянташку, якой нашы продкі вастрылі касу і якая зараз знаходзіцца ў нашым школьным краязнаўчым музеі, і дзеці гэтую кемлівасць ацэняць па-сапраўднаму.

Можна шмат разоў раскажыць вучням аб тым, што нягледзячы на пакуты і выпрабаванні, прынесеныя Вялікай Айчыннай вайной, беларускі народ захаваў у большасці сваёй веліч душы, прыродную дабрыню і спагаду, але для многіх вучняў гэтыя ўсе правільныя словы могуць застацца пустым гукам. Я прапаную паслухаць апавед жыхароў суседняй вёскі Прыстоі, якія ў гады вайны, летам 1944 г.,

падаралі знямолага параненага немца, які маліў не забіваць яго. Вяскоўцы, якім гэтыя самыя немцы прынеслі шмат гора, выратавалі яго. Усё лета і восень ён дапамагаў вяскоўцам пасвіць кароў, касіць сена, вывозіць гной, дый мала якіх справаў заўсёды хапала і хапае ў вёсцы. Часта ён паказваў вяскоўцам фотаздымак сваёй сям'і і плакаў, праклінаючы Гітлера. А потым яго забралі адпаведныя органы, і ён разам з іншымі ваеннапалоннымі працаваў на аднаўленні Мінска. А яшчэ праз некаторы час ён, вызваліўшыся, прыехаў аднекуль з нашымі вайскоўцамі на легкавушцы, сабраў усю вёску, раздаваў падарункі і дзякаваў за тое, што яны яго выратавалі, нават на каленях стаяў... Вось гэтая канкрэтная гісторыя можа раскажаць вучням больш аб высакародстве нашага народа і ўменні дараваць нават былому ворагу, чым многія правільныя кніжныя сентэнцыі. Такіх прыкладаў можна прыводзіць шмат і яны зоймуць не адну газетную старонку і іх знойдзеца ў кожнага апантанага краязнаўцы. І я іх пастаянна знаходжу на старонках вашай газеты. Гэта дазваляе ў складаных умовах нашага жыцця адчуваць нейкую еднасць і сувязь з сотнямі няўрымслівых, адданных справе беларушчыны сэрцамі і душой, сціплых аматараў роднай гісторыі і роднага слова.

За гэтыя гады на старонках вашай газеты я з цікавасцю і карысцю для сябе пазнаёміўся

з матэрыяламі многіх краязнаўцаў з розных куточкаў Беларусі. Яны сведчаць аб тым, што жыве Беларусь, жыве і будзе жыць, бо не пераваляліся на нашай зямлі сапраўдныя яе патрыёты!

Вельмі ўдалыя, на мой погляд, і матэрыялы агульнагістарычнага зместу: пра жыццё і творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, іншых апосталаў беларушчыны, а таксама грунтоўныя артыкулы па гісторыі ВКЛ, біяграфіі славуных беларускіх этнографіаў, краязнаўцаў, а таксама матэрыялы малой краязнаўчай энцыклапедыі, публікацыі, звязаныя з падзеямі і асобамі, чые юбілеі адзначаюцца ў адпаведны час.

Але «Краязнаўчая газета» ёсць у першую чаргу краязнаўчая, і з гэтай задачай яна спраўляецца даволі паспяхова, аб чым сведчаць шматлікія публікацыі, падрыхтаваныя аўтарамі з розных куткоў Беларусі.

Лічу, што «Краязнаўчая газета» ўжо даўно перарасла свой фармат, і рэдакцыі, на мой погляд, трэба падумаць пра выданне «Краязнаўчага часопіса» на штат тэма, што існаваў у Беларусі ў 20-я гады XX стагоддзя і называўся «Наш край». Спадзяюся, што матэрыялаў і фотаздымакаў, сабраных краязнаўцамі на месцах, хоць не на адзін дзесятак нумароў будучага часопіса (абы даў Бог моцы духу рэдакцыі).

Вельмі хацелася б на старонках вашай газеты сустракаць больш матэрыялаў пра сучас-

Ад рэдакцыі. Шчыра дзякуем сп. Грыбко за цёплыя словы і парад. Ловім на словы пра «чарку і шкварку» і абцяем, што пры нагодзе вы'ем не адну – за краязнаўцаў, за Беларусі і за любоў...

Віктар ГРЫБКО, краязнаўца, настаўнік Іванскай СШ

Снежань

4. **Увядзенне.** Водзяцца ваўкі. **Барбара.** «Барбара ноч урвала, а дзень надтачыла».
5. **Пракоп.** «Прыйдзе Пракоп хмуры – раскапае гуры».
- Савы.** «Барбара мосціць, Сава цвікі войстрыць, а Мікола прыбівае».
6. **Матрыхваны.** Не пралі. **Мікола.**
7. **Кацярыны.** «Забрала край лета».
9. **Юр’е Зімовы.** Юра мосціць. **Ганны.** «Ад Ганнаў да Каляд два тыдні і два дні».
13. **Андросы, Андрэйкі.** Варажылі.
14. **Навум.** «Навум наставіць на вум».
17. **Варвары.** «Мікола і Варвара ноч урвалі».
18. **Савы, Міколін бацька.** «Сава мосце, а Мікола гвоздзе».
19. **Мікола Зімовы.** «Без Міколы не бывае ні зіма, ні лета». «Мікола марозам гвоздзіць».
22. **Ганны.** «Ганкі – сядайце на санкі». *Зімовае сонца-стаянне.* 21 – 23.12 даўжыня дня 7.22, усход 8.28, захад 15.50.
24. **Посная куцця.** Пачатак Каляд (да 6 студзеня)
25. **Спірыдон Сонцаварот.** *Божае Нараджэнне.*
26. **Сцяпан.** «Кожны сабе пан».
31. **Марк.** «Марка да Варка – няхай будзе парка». *Багатая куцця. Сільвестр.*

У народным календары на 2009 год прадстаўлены асноўныя святы і прысвяты з магчымымі кароткімі тлумачэннямі, прыкметамі і г.д. Дні, якія адзначаюць беларусы-каталікі, выдзелены курсівам. У праваслаўных яны замацаваныя за старым, юліянскім календаром, што мае 13 лішніх дзён. Зорачкай /*/ пазначаныя святы «рухомай» царкоўнай пасхаліі.

Складальнік **Алесь ЛОЗКА**

Прапановы

Можна ўлічыць і гэта...

У «Зводным плане ўстаноўкі мануфактурнага збудавання ў Рэспубліцы Беларусь у 2009 – 2012 гг.» («Культура», № 23, 6–12 чэрвеня 2009 г.) разгорнутая шырокая панарама помнікаў, якія могуць быць устаноўлены на тэрыторыі Беларусі ў бліжэйшыя гады. Тут пералічаны гарады, вёскі, іншыя мясціны, якія ўвайшлі ў гісторыю сваімі адметнымі падзеямі ці месцамі нараджэння выдатных постацяў. Не абдызены ў гэтым пераліку і горад Слуцк. Тут памянугу помнік, які мяркуецца адкрыць у горадзе, – Іллю Капіевічу.

Мне здаецца, што гэта не зусім поўна. Да гэтага помніка трэба яшчэ дадаць помнік вядомым ва ўсёй Заходняй Еўропе і, бадай, ва ўсім свеце – Слуцкім паясам.

На працягу амаль 100 гадоў з сярэдзіны XVIII да сярэдзіны XIX стагоддзя ў Беларусі на слыху былі вырабы ручнога шаўкаткацтва – вядомыя слуцкія паясы. Напачатку капіяваліся ўзоры, якія прывозілі з Блізкага Усходу, потым сталі ўключыць у арнамент беларускія нацыянальныя матывы, кветкі мясцовай флоры – васількі, незабудкі і інш.

У Слуцкай мануфактуры працаваў вядомы майстар Ян Маджарскі – армянскі майстар-ткач і арандатар Слуцкай мануфактуры шаўковых паясоў. У 1758 годзе ён быў запрошаны дзяржаўным і ваенным дзеячам Вялікага Княства Літоўскага, мецэнатам, віленскім ваяводам Міхаілам Казімірам Радзівілам (Рыбанькам) у Нясвіж, потым у Слуцк кіраваць мануфактурай па вырабе слуцкіх паясоў, у 1776–1777 гадах – арандатар Слуц-

кай мануфактуры. Сын Яна – Лявон (каля 1740–1811) працягнуў працу бацькі, у 1777–1807 гадах арандаваў Слуцкую мануфактуру, якая пры ім стала буйным прадпрыемствам. Ян Маджарскі распрацаваў новы тып пояса – слуцкі, назва якога стала сінонімам усіх доўгіх шаўковых паясоў. Сувязь слуцкіх паясоў з усходнімі ўзорамі паступова страчвалася. Беларускія майстры перанялі і творча распрацавалі ўсходняе рамяство, надалі яму мясцовы беларускі характар. Ткалі слуцкія паясы даўжынёй 2–4,5 метра з шаўковых, залатых і срэбных нітак, гэтак званыя літыя паясы, правы бок якіх быў цалкам затканы залатой ніткай, якая шчыльна закрывала шаўковую аснову. Найбольш тыповымі матывамі былі: авал, абкружаны лісцем з сцяблінкамі і кветкамі, кветкі на доўгім сцябле з галінкамі, якія выходзяць з зямлі ці з вазаў; букеты кветак з хвалепадобным абрамленнем. На рагу пояса з абодвух бакоў ткалася метка на стараславянскай і лацінскай мовах («Слуцк», «У горадзе Слуцку», «Зроблена ў Слуцку»). Шаўковыя паясы тыпу слуцкіх выраблялі таксама ў Гродне, Нясвіжы, Ружанах, Кракаве, Ліпкаве і Кабылках пад Варшавай і ў Францыі.

Слуцкая мануфактура шаўковых паясоў выпускала кунтушовыя паясы, шаўковыя пакрывалы і махры, залатыя і срэбныя галуны, павязкі, стужкі, дываны, тканіны для літургічнага ўжытку. У 1763 годзе, напрыклад, працавала 6 чалавечкаў і 34 вучні, было 6 дзяўчатаў «для навіўкі шоўку». У канцы XVIII стагоддзя Слуцкая мануфактура мела 24 ткацкія станкі,

З назвамі ў нас нахамуталі

Паслаў пісьменніку-земляку Леаніду Левановічу краязнаўчы нарыс «Радзішына» пра сваю родную вёску на Шклоўшчыне. Ён яго ўхваліў, але заўважыў: «Кепска, што назву перакруцілі на Радзішына – гэта ад рускага – сяло. На Касцюковічыне быў Тупічын – зараз Тупічына, была вёска Машавая – зараз Машавое. Татальная русіфікацыя ва ўсіх сферах жыцця беларусаў».

І сапраўды, даўней мая вёска называлася Радзішын. Відаць, ад прозвішча яе заснавальніка ці ўладальніка. Суседнюю вёску раней называлі Ладыжын, а зараз яна ўжо Ладыжына. Побач вёска Дзіўнае атрымала назву Дзіўнава. Колькі помню сябе, мясцовыя жыхары вёску Ордаць называлі Вордаць. А лес на поўдзень ад вёскі так і застаўся – Вардашчына. Вёску Акунёўку ўсе старэйшыя жыхары і сёння называюць Вокунёўка, як і было ў даўнейшых дакументах.

У Краснапольскім раёне зніклі ад радзьяці вёску Высокі Барок у дакументах і мясцовай газеце называюць Высокі Борак. Паэт Аляксей Пысін, які ў ёй нарадзіўся, упарта пісаў дзедавую назву – Высокі Барок, бо там, дзе была вёска, дакладней – побач з ёй, рос і сёння расце сасновы бор. Ён і даў найменне радзіме паэта. Дзяды заўсёды гаварылі Высокі Барок, Аляксей Васільевіч таксама не мог пагадзіцца, каб на нямецкі лад прамаўляць назву вёсак Леніно і Трасціно.

Генерал-вызваліцель М.Р. Чарняеў жыў апошнія гады і быў пахаваны (ёсць і помнік ад удзячных нашчадкаў) у вёсцы Тубушкі Круглянскага раёна. І ў

«Слоўніку назваў населеных пунктаў Магілёўскай вобласці», што выданы ў 1983 годзе, значыцца Тубушкі. А вось некалькі гадоў таму па чыйсьці неадукаванасці ў абодвух канцах вёскі паставілі дарожны знак, на якім буйнымі літарамі напісалі – Тубышкі.

У Магілёве вуліца Машэкаўская шмат для каго стала Мышакоўскай, а праспект імя Пушкіна – у рэкламе ды друку – Пушкінскім.

Ёсць у Магілёўскім раёне знакамітая вёска Харашкі, ад якога ўзятая найменне славутага танцавальнага ансамбля ў Мінску. Толькі чамусьці націск у назве зрабілі не ў канцы, а ў сярэдзіне слова, і загучала ўжо зусім іншае – Харошкі. Прайшоў час, і магіляўчане сваю вёску сталі называць не Харашкі, а Харошкі. Знікла гістарычная памяць. Нават паэт Пысін паверыў такому і напісаў верш «Харошкі», прысвечаны ансамблю. Не мог жа ён падумаць, што і ў сталіцы сядзяць невукі.

Л. Левановіч у сваім эсе «Горкі смак радзьяці» так расказвае пра перайменаванне населеных пунктаў: «Асфальтоўка да Тупчына яшчэ лепшая, чым да Відуйцаў – шырокая, роўная, прамая. Шаша злучае Касцюковічы з Хоцімскім – самым усходнім райцэнтрам Беларусі. Вось і шылда-ўказальнік».

Ад рэдакцыі. *Слушную ідэю падаў нам аўтар – у кожным раёне павінна быць створаная тапанімічная камісія (па прыкладзе таго ж Мінска), у якую ўвойдуць знаўцы свайго краю (гісторыкі, музейныя і бібліятэчныя работнікі, краязнаўцы і інш.). Толькі з іх удзелам павінны адбывацца змены ў назвах паселішчаў і вуліцаў. Удзел шырокай грамадскасці ў такой справе выклічыць тапанімічныя памылкі і выправіць «нахамутанасці» нашых папярэднікаў.*

– А чаму Тупічына? – здзіўіўся я. – Заўсёды быў Тупічын.

– Ну так, – памуляўся Бурака, гісторык па адукацыі. – З назвамі ў нас нахамуталі. У энцыклапедыі Тупічын.

О, нахамуталі шмат. У кнізе «Памяць. Касцюковіцкі раён» чытаю: Федароўка (яна ж Кручоўка). Ну, якому кручатвору не спадабалася старажытная назва паселішча? А што такое Пралетарскае? Гэта вёска Царковішча, вядомая з XVI стагоддзя, у якой быў лагер паўстанцаў Васіля Вашчылы. У студзені 1744 года тут адбылася бітва з войскамі Радзівіла. Так і хочацца назваць гэты сверб перайменавання «пралетарскім хамствам».

Але ж прыведзеныя прыклады можна адшукаць у кожным раёне Беларусі. Ну як тут не пагадзіцца з думкай настаўніка-гісторыка: «З назвамі ў нас нахамуталі». Мусяць, трэба, пакуль поўнасьцю не засмецілі тапаніміку, каб у кожным раёне і горадзе не чыноўнікі, а дасведчаныя навукоўцы і краязнаўцы скрупулёзна, не спяшаючыся, пераправярылі назвы населеных пунктаў, і там, дзе «нахамуталі», законным парадкам вярнуць гістарычныя назвы – яны нашыя карані, нашая культура.

Віктар АРЦЕМ’ЕЎ,
г. Магілёў

Павжаныя сябры, калегі, аднадумцы

Віншую вас з вялікім прафесійным святкам – выхадом 300-га нумара «Краязнаўчай газеты», якая і пры вельмі набяжаваным тыражы стала за гэты час папулярным перыядычным выданнем у нашай краіне.

Вы паспяхова працягваеце добрую традыцыю, што была закладзена ў 20–30-я гады ХХ стагоддзя краязнаўчым часопісам «Наш край». Шматлікія грунтоўныя і вывераныя публікацыі газеты ўсебакова асвятляюць развіццё краязнаўства ў нашай краіне, сеюць шчодрымі жменьамі «разумное, доброе, вечное», заклікаюць чытачоў ашчадна ставіцца да помнікаў мінуўшчыны, захоўваць іх, пісаць пра сучасны стан і развіццё краязнаўства ў рэгіёнах краіны.

Жадаю вам моцнага здароўя, плёну ў працы, вялікіх поспехаў у вашай высокароднай справе, усяго найлепшага ў жыцці!

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

каля 55 работнікаў, вырабляла да 200 паясоў штогод коштам па 50–100 рублёў. У XIX стагоддзі з-за змены моды адбылося зніжэнне вытворчасці. Пасля 1846 года звесткі пра Слуцкую мануфактуру шаўковых паясоў адсутнічаюць.

У Слуцку мэтазгодна ўстанавіць помнік Слуцкім паясам – адзіны помнік на тэрыторыі Беларусі.

Мэтазгодна разгледзець пытанне аб адкрыцці помніка беларускаму

пісьменніку Альгерду Рышардавічу Абуховічу (псеўд. Граф Бандынэлі). Ён паходзіў з вядомага шляхецкага роду герба «Ключ раздвоены» («Абуховіч») у Вялікім Княстве Літоўскім. Альгерд Абуховіч нарадзіўся 6 жніўня 1840 года ў вёсцы Калацічы (цяпер Глускі раён Магілёўскай вобласці). Вучыўся ў Слуцкай гімназіі. Шмат падарожнічаў, жыў у Жэневе, Парыжы. Паводле некаторых звестак удзельнічаў у паўстанні 1863–1864 гадах пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Перакладаў творы А. Пушкіна, М. Лермантава, А. Міцкевіча, М. Канапіцкага, У. Сыракомлі, І.-В. фон Гётэ, Ф. Шылера, В. Гюго, Дж. Байрана, Г. Дантэ. Гэтыя пераклады распаўсюджваліся ў рукапісах. А. Абуховіч разам з Ф. Багусэвічам па праве лічацца пачынальнікамі жанру байкі ў беларускай літаратуры.

А. Абуховіч аўтар баек «Ваўкалак» (разглядаў праблемы свабоды чалавечай асобы), «Старшына» (палітычная сатыра на парэформенную Расійскую імперыю), «Суд», «Воўк і лісіца» і іншых.

Мемуары А. Абуховіча, напісаныя ў 1894 годзе і фрагментамі надрукаваныя ў 1916-м у газеце «Гоман» (Вільня) – яркі помнік эпохі з цікавым зместам, жыюю мовай.

Помнік можна і патрэбна адкрыць і ў Глуску.

Магіла А. Абуховіча на гарадскіх могілках Слуцка захавалася і была знойдзена выдатным краязнаўцам Рыгорам Родчанкам.

У культурна-асветніцкім клубе «Спадчына» ёсць мастацкія распрацоўкі помнікаў Слуцкім паясам і А. Абуховічу.

Сябры клуба «Спадчына» звяртаюцца ў рэдакцыю газеты з прапановай надрукаваць гэты артыкул для абмеркавання.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ,
гісторык, журналіст, краязнаўца

(Працяг. Пачатак у №№ 41–42)

З успамінаў Ядвігі Міхайлаўны Ходар (1929 г. нар.):

– 6 студзеня 1944 г. на дарозе ў Брадах партызанамі быў пакінуты «падарунак» немцам. На гэтай міне ўзарвалася павозка з паліцаямі, якая ехала разам з немцамі ў напрамку Мядзведзічаў. Раз'юшаныя немцы сагналі ўсіх жыхароў бліжэйшых хутароў Куршынавічаў, што стаялі недалёка ад той дарогі, і павялі ўсіх нас у Новы Двор на расстрэл. Не выказаць вам таго страшнага моманту, які нам давялося ў той дзень перажыць. Мама нас усю дарогу супакойвала. У думках мы развітваліся з жыццём. Калі мы былі ўжо блізка да месца пакарання, на дарозе з'явіўся легкавы аўтамабіль у суправаджэнні матацыклістаў. І тут здарылася непрадбачанае не толькі для нас, але і для немцаў, якія вялі нас на расстрэл.

Легкавы аўтамабіль рэзка затармазіў. Адчыніліся дзверцы, і на дарогу выйшаў гадоў сарака нямецкі афіцэр. Ён паклікаў афіцэра, які ўзначальваў гэты смяротны эскорт, і пачаў распытваць пра нас. Доўга яны аб нечым спрачаліся. Той афіцэр, які вёў нас на расстрэл, усё вельмі часта паўтараў слова «партызан». Затым, махнуўшы рукой на яго, праезджы афіцэр звярнуўся да нас на польскай мове. Ён спытаў: «За што вас вядуць на расстрэл?»

Перабіваючы адно аднаго, людзі пачалі раскадваць, што іх вядуць расстрэльваць за партызанскую міну, якая ўзарвалася на дарозе недалёка ад іх хутароў. Пасля гэтага афіцэр рэзка павярнуўся да таго, які вёў нас на смерць, і загадаў яму ўсіх адпусціць. Доўга той не згаджаўся з загадам старшага па званні, а потым усё ж такі нас адпусцілі дамоў.

Усе мы, хто тады перажыў гэту жудасную хвіліну, дамоў не вярнуліся. Уцяклі ў лес, у Навінкі. Там яшчэ з пачатку вайны былі намі выкапаныя зямлянкі. У іх мы і жылі да прыходу Чырвонай Арміі.

З аперацыйнай зводкі за 6 ліпеня 1944 г.

На Барановічском на правленні нашы войскі, перадолеваючы супраціўленне і контратакі противніка, прадолжалі весті наступательныя боі, в ходзе котрых авладелі районным центром Барановічскай абласці горадам Ляховічы, а таксама занялі некалькі другіх населенных пунк-

тов, і среди них Ишкольд, Петкевичи, Снув, Подлесье, Мыслобо, Русиновичи и железнодорожную станцию Рейтанов.

З успамінаў Івана Іванавіча Лесніка (1925 г. нар.):

– Пасля вызвалення Ляхавіцкага раёна ад фа-

водчыкам 122-й мінамётнай пушкі. Трэцяй гвардзейскай дывізіяй камандаваў генерал-маёр Папоў.

Змагацца давялося з ворагам на тэрыторыі Літвы. Неўзабаве мы атрымалі звесткі, што фашысцкія танкі прарвалі абарону і рухаюцца ў накірунку нашых

кой. Словы каманды прывялі ў рух усю батарэю. Ударылі па ворагу. Стралкі адкрылі ружэйна-кулямётны агонь па варожых бронетранспарцёрах. З палаючых машын выскоквалі гітлераўскія салдаты, але тут жа яны трапілі пад агонь нашых салдатаў. Вораг, відаць, не чакаў такога супраціўлення. Мы бачылі, што некаторыя варожыя танкі падаліся назад, каб схавацца за ўзгоркам.

Першы націск быў адбіты. Толькі сем фашысцкіх танкаў засталіся дагараць на полі бою. У гэтым баі мною былі падбітыя два танкі. За гэта я быў прадстаўлены да ўзнагароды «Медаль за адвагу».

Мне давялося ўдзельнічаць у вызваленні Дрэздэна, Кёнігсберга, Берліна. З усіх баёў мне найбольш запомніўся бой за Кёнігсберг. З 27 па 28 лютага 1945 г. 3-я гвардзейская дывізія займала агнявыя рубяжы на адкрытай мясцовасці.

Ад самага Кёнігсберга мясцовасць была пакрытая лёдам. З-за гэтага нельга было выкапаць траншэі для разліку. Гарматы і боепрыпасы засталіся стаяць на ледзяной паверхні. Гарматы ўмацоўваліся прама ў лёд. 28 лютага 1945 г. нашай дывізіяй была праведзена артпадрыхтоўка. Магчыма, на ствол адной гарматы мы выпусцілі каля 40 снарадаў. Нам тады здалася, што ўжо ні аднаго жывога чалавека не засталася.

Але цішыня была нядоўгай. На нашыя пазіцыі немцы кінулі танкі. Вельмі цяжка нам давялося з-за таго, што мясцовасць была адкрытая. Ды і снарады ў нас засталіся толькі фугасныя. Але ўсё ж мы здолелі адбіць танкавую атаку ворага.

Бой быў вельмі цяжкі. Шмат загінула і нашых салдатаў. Мяне параніла асколкам снарада ў левы бок, але я не пакінуў поле бою. Разлік быў поўнасьцю выведзены з баявой гатоўнасці. Тады наводчыкам становіцца намеснікам камандзіра палка па палітчасці маёр Афоній. Я, увесь у крыві, зараджаў яму гармату. Варожыя танкі мы так і не прапусцілі. Праз некаторы час падаспелі да нас санітары, і мне, выдаліўшы асколак, зрабілі на месцы перавязку.

Я за гэты бой быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалём за баявыя заслугі.

Куршынавічы

З гісторыі вёскі

Першая злева – Франя Ходар

шысцкіх захопнікаў я прайшоў ваенную падрыхтоўку ў г. Вязьма, што пад Масквой. Затым мяне накіравалі ў Мінск. У Мінску быў сфармаваны эшалон, які накіроўваўся на фронт.

Па прыбыцці на фронт, у кастрычніку 1944 года, я трапіў у 3-ю гвардзейскую дывізію 8-й гвардзейскай артылерыйскай брыгады 214-га гвардзейскага Віцебскага Чырванасцяжнага ордэна Кутузава палка – на-

батарэй. Разлік занялі свае месцы. Пры з'яўленні першых нямецкіх танкаў капітан Буланкоў аддаў загад падпусціць іх як мага бліжэй і толькі тады адкрываць агонь. Праз некалькі хвілін прагучала каманда: «Падрыхтавацца да бою!»

З кожнай секундай адлегласць да танкаў скарачалася. Напружанне расло. Кожны гарматны разлік ужо выбраў сабе мішэнь. Капітан рэзка ўзмахнуў ру-

Вучні і настаўнікі Куршынавіцкай школы (1945 год)

З успамінаў Франі Адамаўны Ходар:

У ліпені 1944 г. нас вызваліла Чырвоная Армія.

Адразу ж пасля вызвалення ў Куршынавічах зноў пачала працаваць школа, якая стала пяцікласнай. Дырэктарам школы быў Пракапенка, настаўнікам замежнай мовы працаваў Мілюк, а беларускую мову выкладаў І.С. Ходар.

Былое памяшканне школы спалілі немцы. У вёсцы згарэла ў час вайны яшчэ і 15 дамоў. Школьнай мэблі не было. Дасталі з лесапільнага завода ў Будах дубовыя дошкі, з якіх да 1 верасня 1944 г. зрабілі 20 чатырохмесных партаў. У старым памяшканні, дзе жыў нямецкі бургамістр, размясцілася школа.

Вайна яшчэ працягвалася, хоць тэрыторыя Беларусі была вызваленая. У школе вучыліся 64 вучні. У 1948 г. была створаная пярэцкая арганізацыя.

Марыя Абражэвіч (Фота зроблена для працоўнай карткі, 1943 год)

У 1950 г. дырэктарам быў І.А. Курловіч. У гэты час быў узведзены яшчэ адзін будынак школы, і школа была ўжо сямігадовая. Настаўнікамі працавалі: С.С. Бурак, А.С. Бурак, М.А. Жукоўская, І.С. Ходар, М.А. Цярэшка, Кротава, М.А. Сяргіеня, Т.І. Лазоўская. Затым на пасадзе дырэктара працаваў Баркоўскі. З 1962 г. школа стала васьмігадовай.

Пасля заканчэння вайны многія салдаты вярнуліся да мірнай працы. У першыя ж пасляваенныя дні аднавілі сваю работу мясцовыя органы Савецкай улады. Раённы Савет узначаліў М.І. Засмужац. Актыўна дзейнічаў Куршынавіцкі сельскі Савет, які ўзначаліў С.С. Ракашэвіч.

Марына СТАНІСЛАВІЧ

(Заканчэнне будзе)

«Каласавіны» з года ў год

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа 25-ты раз правёў рэспубліканскае літаратурнае свята «Каласавіны», прысвечанае дню нараджэння народнага паэта (пясняр зямлі беларускай нарадзіўся 3 лістапада 1882 года). Свята распачалося на Дзяды, што таксама мае сімвалічны і сакральны сэнс. Адкрыццё адбылося пастаноўкай «Казкі жыцця» пры ўдзеле фальклорнага калектыву дзіцячага садка № 266. Маленькія дзеткі прадэманстравалі не толькі цікавасць да творчасці Якуба Коласа, але і зачаткі сваіх талентаў.

З нагоды выхаду ў свет 6–8 тамоў Збору твораў Якуба Коласа ў 20-ці тамах пры ўдзеле літаратуразнаўцаў у музеі была праведзена прэзентацыя выдання, якім, па вызначэнні вядучага коласазнаўца Міхася Мушынскага, беларуская тэксталогія зрабіла крок наперад.

Інтэр'ер музейнага свята аздобілі дзве выставы: адна падрыхтаваная да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Лужаніна «Мой дарогі друг, сакратар і памочнік», заснаваная на матэрыялах музейных фондаў;

другая – выстава «Родных хатак дым», прысвечаная Году роднай зямлі з фондаў музея Якуба Коласа, Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея і асабістага архіва фотакарэспандэнта «Літаратуры і Мастацтва» Кастуся Дробава, зробленая па матывах коласавіцкіх мясцін, што ўзвышаныя ў творчасці сусветнага класіка.

Апафеозам «Каласавінаў» стала навукова-практычная канферэнцыя «Якуб Колас і яго сучаснікі». Яна прадэманстравала, што ніва коласазнаўства – бязмежная, заўсёды адкрывае новыя пласты і

прыцягвае новых даследчыкаў. І на гэты раз былі цікавыя нечаканыя адкрыцці. Так, загадчык аддзела Нацыянальнага архіва Беларусі Віталь Скалабан знайшоў запрашэнне Якуба Коласа на дзень нараджэння свайго сына Міхася, калі таму споўнілася толькі чатыры гады. Зараз Міхасю Канстанцінавічу, які з'яўляецца супрацоўнікам музея і заўсёдным актыўным удзельнікам мерапрыемстваў, ідзе 84-ты год. Няцяжка падлічыць, што таму дакументу націкала восем дзесяткаў.

Удзельнікі і госці канферэнцыі дэферэнцаваліся па секцыях, розных па навуковых накірунках. У дакладах філолагаў і філосафаў творчасць Якуба Коласа ў чарговы раз бліснула сваімі новымі мастацкімі гранямі. У прыватнасці, Уладзімір Конан працягвае развіваць сваю канцэпцыю эсхаталагічнай грані «Новай зямлі», выяўляе яе біблейскі сэнс, а менавіта – паралелі з «Адкрыццём» Іаана Багаслова. І тут зямля ўжо выступае не толькі як спрадвечная мара беларускага селяніна, але і як той – лепшы – свет.

Канферэнцыя на свяце «Каласавіны» – гэта і свайго роду паказчык развіцця беларускай філалагічнай навукі ў

Удзельнікі свята аглядаюць выставку

цэлым. Нельга не адзначыць, што гэтым разам форум быў досыць рэпрэзентатыўны па складзе ўдзельнікаў: бадай, усе выступоўцы мелі навуковую ступень, і папоўніўся моладдзю.

А напрыканцы ўдзельнікаў і гасцей чакала музычна-паэтычная старонка, якую запоўнілі лірызмам вядомыя паэты Казімір Камейша і Мікола Маляўка, а таксама знакаміты бард Алесь Камоцкі.

Закончылася свята падвядзеннем вынікаў літаратурнага конкурсу «Дэ-

бют» сярод моладзі Першамайскага раёна сталіцы. Відаць, тут ёсць і сімвалічны сэнс, які ўказвае, што не зводзяцца патэтычныя таленты на зямлі беларускай.

...І працягваюцца «Каласавіны» ў штодзённым працоўна-святочным жыцці супрацоўнікаў Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

Анатоль ТРАФІМЧЫК,
старшы навуковы супрацоўнік музея
Якуба Коласа

К. Камейша, М. Маляўка, А. Камоцкі

Турыстычныя адрасы Лунінца

Раённы краязнаўчы музей

Лунінецкі краязнаўчы музей быў заснаваны ў 1978 годзе. Размешчаны ў двухпавярховым асабняку, пабудаваным у 1929 годзе. У 1986–1997-х тут пасля рамонт будынка музея існавала сталая экспазіцыя, працавала выставачная зала. Новая экспазіцыя, якую адкрылі ў маі 2007 года і размясцілі ў чатырох залах, расказвае пра далёкае мінулае Лунінца, пра жыццё і побыт жыхароў XIX–XX стагоддзяў, пра будаўніцтва чыгункі і г.д. Адна з залаў прысвечаная пасляваеннай гісторыі горада. Экспазіцыя таксама расказвае пра выбітных асобаў, жыццё

якіх было звязанае з горадам.

Сярод грамадскіх музеяў раёна пераважаюць школьныя. У Цэнтры дзіцячай творчасці сабраныя экспанаты пра вызваленне горада ў 1944 годзе. У многіх школах, бібліятэках і клубных установах раёна аформленыя пакоі ці куткі гісторыі і этнаграфіі.

Таксама трэба адзначыць, што на будынку музея ўсталяваныя дзве мемарыяльныя шыльды: Якубу Коласу (яе ўсталявалі ў 1991 годзе) і Аляксандру Блоку (усталявалі ў 1985-м).

Памятны камень у гонар заснавання Лунінца

Дом Якуба Коласа

У гэтым невялікім доме па вуліцы Савецкай жыў і працаваў пісьменнік, калі ў 1911–1912 гадах выкладаў у прыватнай школе Лунінца.

Старыя гарадскія могілкі

Здаўна з глыбокай павагай жыхары Лунінецчыны ставіліся да месцаў пахаванняў. У 1920–1930 гады могілкі ў Лунінецкім павеце даследавалі польскія этнографы, захавалася нямала фотаздымкаў таго часу.

Побач з «небагатымі» магіламі можна было сустрэць і больш архітэктурна аформленыя скляпы – пахаванні прывілеяваных саслоўяў.

У Лунінцы ў 1920–1930 гады польскія ўлады стварылі вайсковыя могілкі для салда-

таў Першай сусветнай і грамадзянскай (савецка-польскай) войнаў, незалежна ад іх нацыянальнасці. Яны да нашага часу, на жаль, не захаваліся, як і каталіцкія ды яўрэйскія. Цяпер гарадскія могілкі размяшчаюцца па вуліцы Савецкай (былая праваслаўная) і за горадам.

Многа пахаванняў, у тым ліку брацкіх магіл, з'явілася ў раёне пад час Вялікай Айчыннай вайны. Усе яны адносяцца да ліку помнікаў, якія ахоўваюцца дзяржавай. Некаторыя з помнікаў загінулым землякам – воінам і партызанам – увасабляюць скульптурныя выявы салдатаў. У пачатку 1990-х з удзелам былых лунінецкіх жыхароў Ізраіля і ЗША, былі рэканструяваныя помнікі на брацкіх магілах вязняў гета з выкарыстаннем яўрэйскай нацыянальнай і рэлігійнай сімволікі.

Вольга КОЛАСАВА, г. Лунінец

**ДА ТЫЯЧАГОДДЗЯ ПЕРШАЙ ЗГАДКІ
НАЙМЕННЯ ЛІТВА
Ў ГІСТАРЫЧНЫХ ДАКУМЕНТАХ**

Беларускія калоніі

Шмат якія краіны, вялікія і не вельмі, мелі доўгі час свае калоніі ў розных частках свету. Напрыклад, маленькая Партугалія яшчэ зусім нядаўна валодала калоніямі ў Афрыцы і Азіі. Дастаткова прыгадаць Англы і Мазамбік. А Беларусь, беларусы? Ці былі ў іх калоніі, ці мелі іны нейкія залежныя ад іх тэрыторыі? Так, былі. І даволі працяглы час. Бо для нас заўжды выхад да мора мае важнае эканамічнае значэнне.

Першыя дзве калоніі на Заходняй Дзвіне стварыла Полацкая дзяржава. Гэта васальныя полацкія княствы на Заходняй Дзвіне Герцыке і Кукенойс. Іх вытокі сягаюць недзе ў X–XI стст. Першы фарпост Полацка на землях ліваў і земгалаў г. Герцыке меў магутныя ўмацаванні ўжо ў X ст. У «Хроніцы Лівоніі» ён згадваецца пад 1203 годам. Гэта быў багаты горад, які меў некалькі праваслаўных храмаў і свайго князя. Немцы называлі яго «каралём». Далей на за-

нахі заснавалі ў вусці Дзвіны горад Рыгу, а біскуп Альберт з Брэмэна стварыў на захопленых землях у 1202 г. рэлігійны ордэн мечаносцаў. Такім чынам, Полацку закрылі шлях да мора. Дарэчы, у 1204 г. крыжакі разрабавалі і захапілі Канстанцінопаль, сталіцу праваслаўнага хрысціянства, што магло адгукнуцца і на Балтыйскім моры.

Ваенныя дзеянні паміж крыжакамі і палацанамі пачаліся ў 1203 г. У 1206 г. полацкае войска асадзіла Рыгу і замак Гольм, але ўзяць іх не змагло, бо крыжакі былі лепей узброены. Крыжакі балісты на значнай адлегласці забівалі і ранілі полацкіх вершнікаў. Ужо ў 1207 г. уся Лівонія была захопленая і ахрышчана немцамі. Неўзабаве іх войскі напалі на полацкія калоніі. Спачатку ў 1209 г. захапілі і разбурылі Кукенойс і на яго месцы збудавалі свой замак, а потым у тым жа годзе захапілі Герцыке, прычым у палон трапіла нават жонка мясцовага князя Усевалада.

У 1210 г. полацкі князь Уладзімір падпісаў мірную дамову з біскупам Альбертам і гандлёвае пагадненне з Рыгай, а ў 1214 г. канчаткова аддаў крыжакам Кукенойс і Герцыке. У 1264 г. уладанні крыжакоў ушчыльню падшлі да межаў Полацкай дзяржавы. Полацкі князь Гердзень падпісаў пагадненне з ордэнам, у якім былі пазначаны правы нямецкіх купцоў у Полацку і полацкіх у Рызе. Немцы збудавалі ў Полацку мураваны касцёл св. Пятра, на гарышчы якога захоўвалі свае тавары. Была праваслаўная полацкая царква і ў Рызе. Неўзабаве Полацкая дзяржава ўвайшла ў склад ВКЛ.

Захопленая немцамі тэрыторыя атрымала назву Лівонія, альбо Лівонд, ці Інфлянты. Тут месцілася канфедэрацыя з 5 дзяржаў, якой намінальна кіравалі папа рымскі і імператар Свяшчэннай Рымскай імперыі. Канфедэрацыю складалі Лівонскі (альбо Інфлянцкі) ордэн, арцыбіскупствы Рыжскае, Дэрпцкае, Эзель-Вікскае і біскупства Курляндскае. Такая сітуацыя існавала да сярэдзіны XVI ст. Але пачалася Лівонская вайна. Войскі Івана Жаклівага, які перад гэтым заваяваў Казанскае ханства, у 1558 г. захапілі порт Нарву, і былы наўгародскі гандаль аднавіўся. Войскі Масковіі хутка акупавалі большую частку Лівоніі, палячы і рабуючы гарады і замкі.

Кожны з удзельнікаў Лівонскай канфедэрацыі ратаваўся як мог. Эзельскі біскуп у 1560 г. прадаў сваё ўладанне дацкаму каралевічу Магнусу. З яго ўзяў прыклад і біскуп Рэвельскі, але ў 1561 г. Рэвель і ўсю паўночную Эстонію захапілі шведы. Курляндскі біскуп Іаган IV Мюнхаўзен яшчэ ў 1559 г. прадаў сваё біскупства дацкаму каралю, і той аддаў гэтыя землі свайму брату Магнусу. Такім чынам, у рукі Даніі трапіла паўночная Латвія і паўднёвая Эстонія.

Лівонцы вырашылі перадаць свой лёс у рукі ВКЛ. 5 сакавіка 1562 г. магістр Лівонскага ордэна Готард Кетлер у Рыжскім замку перадаў Мікалаю Радзівілу Чорнаму пячатку Ордэна, ключы ад Рыгі і зняў з сябе ордэнскую мантыю. Так у нас зноў з'явілася калонія, і нават не адна. Тут варта прыгадаць «Хроніку Лівонскай правінцыі», напісаную эстонскім святаром і школьным настаўнікам Балтазарам Русавым. Упершыню яна была надрукавана ў 1578 г. у Ростаку.

«Польскі кароль Жыгімонт Аўгуст, па прапанове вялікага магістра Готарда Кетлера, узяў пад свой кантроль тры землі і гарады ў Лівоніі, што засталіся не захопленымі. Ён аддаў у спадчынае валоданне магістру некаторыя землі і замкі ў Курляндзі і ў рыжскім біскупстве і назваў яго герцагам Курляндскім і графам Семігальскім. Тады скончылася магістарства Тэўтонскага ордэна ў Лівоніі, і былі створаны два патомныя свецкія княствы: адно Курляндскае, падаванае герцагу, другое ў зямлі летаў і біскупстве рыжскім, якое кароль пакінуў сабе і якое цяпер завецца Задзвінскім княствам».

Паводле кнігі Алега ТРУСАВА «Невядомая нам краіна: Беларусь у этнаграфічных межах»

(Заканчэнне будзе)

Рэчы з гарадзішча Герцыке XI–XIII стст.

Асноўныя даты і падзеі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага

(Працяг. Пачатак у №№ 33–42)

Неўзабаве пасля вяртання Аўгуста II на Беларусі пачалася барацьба паміж прыхільнікамі Л.К. Пацея, які фактычна сканцэнтраваны ў сваіх руках уладу ў ВКЛ, і прыхільнікамі караля на чале з польным гетманам С.Э. Дэнгафам. Пацея падтрымліваў Агінскія і інш. магнаты, караля – Расія і Прусія. Створаная ў 1716 г. Віленская канфедэрацыя выступіла супраць абсалютысцкіх планаў караля. Аднадзённы «нямы» сойм 1 лютага 1717 года абмежаваў уладу караля і гетманаў, пацвердзіў права «ліберум вета», польская армія скарачалася да 18 тысяч жаўнераў, войска ВКЛ – да 6 тысяч.

Пасля смерці 1 лютага 1733 года караля Аўгуста II шляхта 12 верасня 1733 года выбрала каралём польскім і вялікім князем літоўскім Станіслава Ляшчынскага, стаўленіка Францыі, але гэта не адпавядала інтарэсам Расіі. На тэрыторыю Рэчы Паспалітай былі ўведзеныя расійскія войскі, у выніку былі праведзеныя новыя выбары, і 5 кастрычніка 1733 года новым каралём польскім і вялікім князем літоўскім быў выбраны Аўгуст III (1733–1763), курфюрст Саксоніі, сын Аўгуста II. У час яго кіравання адбывалася далейшае паглыбленне палітычнага крызісу Рэчы Паспалітай, соймы пастаянна зрываліся, што паралізавала дзейнасць цэнтральных улады.

Пасля смерці Аўгуста III прапанове Кацярыны II апошнім каралём польскім і вялікім князем літоўскім быў абраны Станіслаў Аўгуст Панятоўскі (1764–1795), які пачаў праводзіць палітыку памяркоўных рэформаў дзяржаўнага ладу, што выклікала незадавальненасць Расіі і Прусіі. Карыстаючыся правамі абароны праваслаўных у Рэчы Паспалітай, Кацярына II і прускі кароль Фрыдрых II, выставілі праект ураўнавання ў правах шляхты – «дысідэнтаў» (некатоликаў) з каталіцкай шляхтай, але сойм адхіліў гэты праект. Тады расійскія войскі былі зноў уведзены ў Рэч Паспалітую. Пры падтрымцы расійскага пашла М.В. Рапніна «дысідэнты» ў 1767 г. стварылі пратэстанцкую канфедэрацыю ў Торуні і кальвініска-праваслаўную Слуцкую канфедэрацыю, якія імкнуліся ўраўнаваць правы дысідэнтскай шляхты з каталіцкай. Канфедэраты адразу ж былі прынятыя пад пратэцыю Кацярыны II, якая прыслала ім на дапамогу 40-тысячную армію. Сойм пад націскам Расіі ў 1768 г. згадзіўся прыняць пастанову аб ураўнаванні правоў некатоликаў шляхты з каталіцкай. Былі зацверджаныя Кардынальныя правы, якія захоўвалі выбарнасць караля, права «ліберум вета», пануючае становішча шляхты. Кардынальныя правы, якія спынілі правядзенне рэформаў, былі ўключаныя ў дагавор з Расіяй. Такім чынам, Кацярына II становілася гарантам неправадзення рэформаў у Рэчы Паспалітай. Патрыятычна настроеная шляхта і праціўнікі прадастаўлення правоў некатоликам арганізавалі Барскую канфедэрацыю, якая выступіла за цэласнасць і незалежнасць дзяр-

жавы. Атрады канфедэратаў дзейнічалі ў Берасцейскім і Мсціслаўскім ваяводствах, Ашмянскім, Аршанскім, Брацлаўскім і Ваўкавыскім паветах. У кастрычніку 1768 г. расійскія войскі разграмілі канфедэратаў пад Дзярэчынам (Слонімскае павет) і занялі Нясвіжскую і Слуцкую крэпасці. У 1769 г. атрад канфедэратаў перамог расійскія войскі пад Бераставіцай, Слонімам, Мышшу. У чэрвені 1770 г. з Літвы на Беларусь перайшоў атрад Ш. Касакоўскага, ён дзейнічаў у раёне Мядзела, Радашковічаў, Менска. Зноў узялася на барацьбу шляхта ў Ашмянскім і Брацлаўскім паветах, у Мсціслаўскім і Полацкім ваяводствах. Неўзабаве атрад Касакоўскага быў разбіты пад Новагародам. У верасні 1771 г. на бок канфедэратаў перайшоў вялікі гетман ВКЛ М.К. Агінскі, але яго 3-тысячны атрад быў разбіты А.В. Суворавым пад Стававічамі. Разгром барскіх канфедэратаў даў магчымасць суседнім дзяржавам прыступіць да першага падзелу Рэчы Паспалітай. 5 жніўня 1772 года ў Пецярбургу была падпісаная сакрэтная канвенцыя паміж Расіяй і Прусіяй, да якой пазней далучылася Аўстрыя. Прусія атрымала паўночна-заходнюю частку Польшчы, Аўстрыя – паўднёвую частку Польшчы і большую частку заходняй Украіны са Львовам. Расія адышлі тэрыторыі, якія яна намагалася ўзяць яшчэ ў 1763 г. – землі ўсходняй і паўночнай Беларусі да Дзвіны, Друці і Дняпра, а таксама Інфлянцкае ваяводства.

Ва ўмовах акупацыі тэрыторыі дзяржавы расійскімі і прускімі войскамі адбыўся сойм 1773–1775 гг., на якім быў зацверджаны першы падзел Рэчы Паспалітай. Адначасова былі праведзеныя некаторыя рэформы. У 1773 г. створаная Адукацыйная камісія, у 1775 – Пастаянная Рада (уряд) на чале з каралём, якую абраў сойм. Былі праведзеныя некаторыя рэформы, накіраваныя на паляпшэнне гандлю і прававога становішча мяшчанаў, развіццё прамысловасці. Патрыятычныя колы правялі на Чатырохгадовым сойме 1788–1792 гг. некалькі хоць і палавінчатых, але наспелых рэформаў. У 1791 г. сойм змяніў адміністрацыйны падзел у дзяржаве. Была прынятая Канстытуцыя 3 мая 1791 года, якая захавала правы і прывілеі шляхты, аднак падкрэслівала неабходнасць збліжэння яе з мяшчанствам. Сялянскае саслоўе абвешчана пад заступніцтвам закона, але пры існаванні дагавора сялянаў з панамі. «Ліберум вета» і канфедэрацыі скасоўваліся, усе рашэнні на сойме павінны былі прымацца большасцю галасоў. Канстытуцыя абвешчала ўтварэнне унітарнай дзяржавы, аднак у ВКЛ захоўваліся асобныя дзяржаўныя пасады, працягвала існаваць асобная войска.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ

(Заканчэнне будзе)

У 38-м і 41-м нумарах «Краязнаўчай газеты» мы пачалі расказаць пра самыя цікавыя і старажытныя мясціны Дварца. Сёння мы запрашаем працягнуць вандроўку ў мінуўшчыну.

Старадаўнія замкі Дварца

Даследуючы магчымыя варыянты паходжання назвы мястэчка, сябры клуба актыўна вывучалі сведчанні старажылаў аб мінулым Дварца, запісвалі легенды і паданні. У адной з легендаў, запісанай ад Віталя Рамашкі ў 2004 годзе, ёсць сведчанне аб велічным замку і князю, які загінуў у замку ад рукі здрадніка. Ён нават паказваў мяркуемае месца пахавання князя.

Ва ўспамінах Аляксандры Бяляк, запісаных у 1999 годзе, ёсць дэталі, што ўказваюць ускосна на магчымае месца існавання замка ў мінулым. Супаставіўшы факты, мы прыйшлі да высновы, што стаяў ён

на высокім правым беразе ракі Моўчадзь. У тым месцы бераг узвышаўся над узроўнем ракі на 20 метраў. На ўсход ад ракі, за 200 метраў, праходзіў гасцінец Наваградак–Слонім, адзіны ў той час шлях зносінаў між гэтымі гарадамі. Ніжні ярус замка быў паўземляны, верхні – драўляны, з тоўстага дубовага бярвення.

Свіран, пабудаваны ў 1842 годзе

Ён значна ўзвышаўся над паселішчам, адлюстроўваючыся ў спакойнай плыні Моўчадзі. Ад замка веў падземны ход (накірунак яго пакуль не высветлены). Пацвярджэнне нашым здагядкам мы знайшлі, калі вывучылі карту ВКЛ, выданую па ініцыятыве Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі ў 1613 годзе ў Амстэрдаме. Яна – яскравы доказ праўдзівасці ўспамінаў старажылаў і мясцовых легендаў.

Месца пабудовы другога замка намі пакуль што не вызначана.

Дварэцкі замак ствараў моцнае ўражанне на падарожнікаў, што рухаліся па гасцінцы на Наваградак. Замка не відаць было здаля – Дварэц акружалі лясы. Ён узнікаў перад падарожнікамі нечакана, што яшчэ больш узмацняла ўражанне.

У XVII стагоддзі Маскоўская дзяржава вяла бяскоўцыя войны з Рэччу Паспалітай. Пад час іх былі спаленыя абодва дварэцкія замкі. Старажылы мяркуюць, што менавіта ад таго часу і з'явілася руская назва. Пабачыўшы замак упершыню, яны ўсклікавалі: «Вот это дворец!» Назва замацавалася.

Сядзіба Пратасевічаў

Аб сядзібе Пратасевічаў вядома з XIX стагоддзя. Знаходзілася яна на левым беразе ракі, што разлівалася тут маляўнічым возерам. Побач бруліся тры чысцючкі крыніцы, двор патанаў у зелены. Былі тут двухпавярховы мураваны палац, флігель, гаспадарчы двор, некалькі жылых дамоў для дваровых людзей, што працавалі на гаспадарцы Пратасевіча. Пазней утварылася вёска, што мела назву Батракі. Цяпер яна ў складзе Дварца.

Яна праходзіла побач з сажалкамі, дзе былі альтанкі для адпачынку гаспадароў і іх гасцей.

Ад пабудовы палаца захаваўся да нашага часу адзін свіран, пабудаваны ў 1842 годзе. Ён дае нам уяўленне аб ладзе жыцця гаспадароў: мураваны прасторны будынак, падстрэшак падтрымліваюць калоны. Добры густ адчуваецца паўсюль, дзе краналася рука Пратасевічаў. Патрэбна тэрмінова ўзяць яго пад ахову, бо пачалі ўжо расцягваць дах. А без даху будынак хутка загіне.

Да гэтага часу часткова захаваліся тапалёвая і яловая прысады, што ўпрыгожвалі дарогу ад гаспадарчага двара да палаца.

Сябры гісторыка-краязнаўчага клуба «Спадчына» Дварэцкай СШ Дзятлаўскага раёна

На фота: палац Пратасевічаў у 1930(?) годзе, калі ён ужо належаў касцёлу. Разабраны на цэглу для кароўніка ў 1948 годзе

Кніга пра вялікі подзвіг

Павінен прызнацца: чарговую кнігу, прысвечаную вызваленню Магілёўшчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пачынаў чытаць з некатораю бояззю. За 65 гадоў, якія прайшлі пасля гэтай гістарычнай падзеі, пра яе казалі і напісалі так многа, што цяжка ўявіць новыя старонкі і новыя падыходы ў асветленні гэтай тэмы. Толькі імя аўтара, вядомага гісторыка і краязнаўцы Мікалая Барысенкі давала аптымізму – ён за многія гады свайго настойлівага і мэтанакіраванага пошуку і вывучэння падзей Вялікай Айчыннай вайны на Магілёўшчыне прывучыў чытачоў розных пакаленняў да адкрыццяў, новых трактовак, больш глыбокага і яркага ўспрыняцця подзвігу народа ў гады вайны.

Гэтыя чаканні не былі дарэмнымі. Кніга Мікалая Барысенкі «Освобождение: от Хотинска до Могилёва и Бобруйска (сентябрь 1943 года – июнь 1944 года)», якая рыхтавалася да 65-годдзя вызвалення вобласці, уяўляе разгорнутую карціну падзей пераломнага этапу Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Магілёўшчыны.

Асабліва важным з'яўляецца тое, што кніга захоўвае жывы і эмацыянальны погляд на вайну, уласцівы чалавеку з акапаў. У той жа час яе адрознівае кам-

петэнтнасць з пункту гледжання прафесійных ваенных, для якіх пэўныя чалавечыя лёсы з'яўляюцца адначасова ўва-сабленнем стратэгічных задумак, рэалізацыяй дзяржаўнай волі і палкаводчага майстэрства.

Але ёсць у гэтай публікацыі нешта большае. Мікалай Барысенка, кіраўнік гісторыка-патрыятычнага пошукавага клуба «Віктру», не абмежаваўся вывучэннем архіўных крыніцаў, матэрыялаў музейных сховішчаў і мемуарнай літаратуры. Ён наведваў амаль усе месцы вобласці, дзе ішлі жорсткія вызваленчыя баі. На месцы ўдакладніў факты з успамінаў удзельнікаў, сустрэкаўся са сведкамі падзей, звернуў іх увагу на дадзеныя ваенных картаў і планаў, штабных дырэктываў і страваздачаў. У многіх выпадках гэтыя матэрыялы дапаўняліся сведчаннямі з іншага боку – прызнаннямі нямецкіх военачальнікаў і салдатаў, што ўдзельнічалі ў баях на берагах Проні, Дняпра і Бярэзіны.

Дзякуючы жывому аповеду чытач можа пабываць у месцах баёў, разам з аўтарам засведчыць веліч подзвігу са-вецкіх воінаў, якія зламлі самага моцнага і небяспечнага ў гісторыі ворага.

Рэканструючы падзеі 65-гадовай даўніны, Мікалай Барысенка ўсё ж

ацэньвае іх з пазіцыі чалавека пачатку XXI стагоддзя. Матэрыялы ў рэліквіі – ці то сціплыя пахаванні салдатаў, ці то велічны мемарыяльны комплекс – для яго не проста напамін пра мінулае, але і вядучыя арыенціры, апорныя кропкі для фармавання гістарычнай свядомасці, магчымаць аб'ектыўна ацаніць зробленае папярэднімі пакаленнямі і планаваць асабістую будучыню.

У імя такой высокай мэты Мікалай Барысенка ў кнізе не пазбягае складаных, часам дыскусійных пытанняў пра ваенныя падзеі на савецка-германскім фронце. Гэта тычыцца і такіх тэмаў, матэрыялы пра якія сталі вядомымі толькі ў апошні час і яшчэ не набылі неабходнай навуковай інтэрпрэтацыі. На выключна дакументальнай аснове аўтар расказвае пра ролю штрафных падраздзяленняў у прарыве варожага абароны, пра выкарыстанне мясцовага насельніцтва ў іх стварэнні, пра трагічны

часам лёс пакалення, мабілізаванага ў вызваленні ад акупацыі раёнах Магілёўшчыны.

Асобныя раздзелы аўтар прысвячае баявому хрышчэнню Войска Польскага каля Леніна, Лудчыцкай вышыні Герояў. Тут прыводзіцца інфармацыя пра падзеі і іх удзельнікаў, якая стала даступнай толькі ў апошнія гады. Прыкладна палова кнігі адведзена Магілёўскай і Бабруйскай наступальным аперацыям – састаўным часткам аперацыі «Баграціён» 1944 года, у ходзе якіх было завершана вызваленне вобласці. Асабліваю ўвагу аўтар надае малавядомым ці незаслужана забытым эпізодам гэтай гістарычнай эпохі. У прыватнасці, развейвае міф пра т.зв. «схронах чэрных копателей». Да дакументальных дадзеных больш як 50% падрыхтаваных да пачатку аперацыі «Баграціён» мінаў і снарадаў не былі выкарыстаныя ў час артылерыйскай і засталіся ляжаць на агнявых пазіцыях батарэй у час наступлення. Іх у асабліва цяжкадаступных месцах знаходзяць і сёння.

У канцы кнігі падаецца расказ пра дзейнасць арганізацыі ветэранаў, іх удзел у патрыятычным выхаванні моладзі. У кнізе М. Барысенкі размешчаныя ілюстрацыі, неабходныя дакументальныя дадаткі. Яна напісана даступна і займальна і можа стаць каштоўнай для ўсіх зацікаўленых ваеннай гісторыяй Радзімы.

Уладзімір ЯКУБОЎСКИ, г. Магілёў

Сыракомля праязджаў праз Жыгалкі

Падзерычы ў пазамінулым стагоддзі мелі дачыненне да беларуска-польскіх літаратурных стасункаў. Будынак, у якім месцілася нашая школа, належаў калісьці арандатарам.

Праца ж над гісторыяй культурных стасункаў у Беларусі вывела мяне да родных мясцінаў. Праз вёску Жыгалкі, што знаходзіцца ў Стаўбцоўскім раёне і дзе я нарадзіўся, несумненна праязджалі Уладзіслаў Сыракомля і Зоф'я Манькоўская, калі гасцявалі ў Падзерычах, тых самых, куды я хадзіў у сямігодку. На пачатку п'ятнаццяга гадоў дзевятнаццатага стагоддзя, едучы з Залуча з-пад Міра, Сыракомля спыняўся на гасціну ў падзерыцкіх знаёмых Быхоўскіх ці Сідаровічаў. Затым ехаў у Дарагавіцу, адкуль паходзіў яго швагер Антон Раецкі, і да Манькоўскіх праз Андрушы і Бабоўню, таму не мог абмінуць тую дарогу, якая пралягала менавіта праз грэблю і мост на Перакопшчыну і Жыгалкі. Гэтакаса Зоф'я Манькоўская, пляменніца Раецкага, кіруючыся ў Падзерычы, праязджала па тым самым шляху ў адваротным напрамку. Пазней Зоф'я Манькоўская прыгадвала: «Першы прыезд песняра да нас адбыўся досыць арыгінальна. Прыехаў ён вярхом на

якімсьці скалечаным кані і такі быў змучаны, што вымушаны былі ссадзіць яго і аднесці ў лажак. Не памятаю цяпер, выехаў ён з Тулёнкі ці з Падзерычаў, дзе жыў Канстанты Быхоўскі, а потым Сідаровічы. Ва ўсякім разе, ад Залуча была гэтая адлегласць у некалькі міляў».

Пад час навучання ў прыватным пансіёне Францішкі Клячкоўскай у Вільні Зоф'я Манькоўская была і ў Падзерычах, і тым болей у доме Сыракомлі, які ў красавіку 1853 года перабраўся ў падвіленскую Барэйкаўшчыну. Гутаркі з «вясковым лірнікам» паступова адкрывалі ў ёй не толькі ўдзячную слухачку, але і дапытлівую суразмоўніцу. Паэт угадваў неардынарны Зоф'ін талент. Таму ў адказ на яе прачытаныя вершы Сыракомля напісаў прысвячэнне «Да панны Зоф'і Манькоўскай»:

*О, вінавайка!
Увесь май пад ззяннем
Дрэвы зяленіць
і ў квет прыбірае;
Хай цябе так атуляе
спрыяннем
Зоф'я Святая!
Неба ў хмурынах,
бо наш лёс пануры,
Ды сонца воблакі
ўжо прабівае:*

Маліся, хай пражане

*Зоф'я Святая!
Талент, які у цябе –
гэта дар Божы,
Хай сабе ў песні
радзімай яўляе;
Хай жа складаць
Табе песні памога
Зоф'я Святая...*

Сыракомлева прадбачанне спраўдзілася. Зоф'я Святая вывела колішнюю пансіонерку на бездакорнае паэтычнае ўспрыманне свету. Паэтка, памятаючы Сыракомлеў наказ быць пасля яго лірнікам роднай зямлі, у 1871 годзе ўдзячна адказала:

*Няхай на тваім, пеўча,
светлым кургане
Людзям мая песня зазвоніць,
Калі ж гук аціхне і сілы не стане,
Твой дух мяне
крыллем заслоніць.
Адна ў мяне просьба:
хай песня дзяўчыны
Палюбіць вясковыя стрэжы,
Хай бляск не аслепіць,
не будзе прычыны,
Хай сэрцам збалелым уцехі
І душам сумніўным
надзею прыносіць,
Агню зачарпнуўшы у сонца,
Хай птушкай вясновай
дабро разгалосіць,
Каб шчасце трывала бясконца.*

У 1890 годзе яна мела ўжо сваё сталае літаратурнае імя – Адам М-скі, запазычанае ад імя і прозвішча бацькі – Адама Манькоўскага. Менавіта ў гэты час стаяла ўжо вострая патрэба ў разводзе з мужам, тым болей, што вярнуцца з Ноўгарада на радзіму вымушалі гаспадарчыя праблемы: не было каму ўзяць у рукі Дарагавіцкі маёнтак. Зоф'я Манькоўская ўсё часцей прыязджала на радзіму, памяць вяртала яе ў ранейшы час, да сваёй маладосці. Вершы паэтки набылі настальгічны характар. «Я вельмі доўга не быў у краі, – пісала Манькоўская да Зянона Пшасмыцкага. – У апошнія гады, калі часцей туды езджу, на тых старых бацькоўскіх парогах – штохвілю нейкая здань з'яўляецца, абуджаюцца якіясьці даўно змёрлыя сілы. І не толькі ўласныя ўяўныя ўспаміны; была там насцэлая грамада! І той, каго [не чытэльна] замардавалі, і другі, што збег у Судан у ролі місіянера і памёр у Каіры, хто звар'яцеў, хто павесіўся, іншыя збіліся з дарогі. А жанчыны – якія ж яны цудоўныя, памятаю! Прыгожая Ідалька, Стэфка, чарадзеяка Анюта, паэтка Броня, непапраўная летуценка Зоф'я – і ўсё гэта ў магіле або пацярпела крах. Большасць з гэтага кола старэйшыя за мяне, але я разумеў і адчуваў іх, і стаяць яны вечна ў маёй памяці. Сумна вяртацца на руіны».

Сярод сябровак Зоф'я Манькоўская называе непапраўную летуценку Зоф'ю, гаворачы пра

сябе ад трэцяй асобы. Вершы яна прысвяціла прыгожай Ідальцы, названай паводле прыдомка Афратыты («З успамінаў»), а таксама паэтыцы Броні – Браніславе Сідаровіч («Браніславе С.»), якая паходзіла з Падзерычаў і вучылася ў пансіёне Францішкі Клячкоўскай.

*А па верасах,
дзе бегаў дзіцем,
Хаджу я пакрыёма,
І здаецца мне,
што бачу быццам
Сляды істот знаёмых.*

*Цераз верасы вядуць
сцяжыны
Ажно ў бор зялёны,
Паўстаюць у памяці карціны
Падзей і з'яў міненых.*

*Поле бацькава і бацькі хата
Нібыта ў засяленні –
І пад кожнай ліпай
рассахатай
Ёсць постаці-ўяўленні.*

Прыезд на радзіму вярнуў Зоф'і Манькоўскай імкненне размаўляць па-беларуску. Яна перакладала з польскай мовы Тэафіля Ленартовіча, Марыю Канапіцкую, Яна Чачота (захаваліся чатыры пераклады) і пісала арыгінальныя творы, адзін з якіх – «Беларуская малітва» інтанацыйна і змястоўна нагадваў пазнейшы «Гімн» Наталлі Арсеневай. Ды Зоф'я Манькоўская ўсё-такі не дайшла да «Нашай Нівы».

Уладзімір МАРХЕЛЬ

Традыцыі і сучаснасць

Дыскатка даўно мінулага веку

«Medieval» – «Музыка сярэднявечных фэстаў»,
Мн., 2009, «НМК»

Адраджэнне беларускай медыявальной (рыцарскай) музыкі пачалося яшчэ ў 1980-я гады, калі прафесар Адам Мальдзіс здолеў выкласці ў папулярнай прэсе сваю трактоўку ідэалогіі знойдзенага ім за 20 гадоў перад тым у сховах Ягелонскай бібліятэкі (Кракаў) унікальных нотных запісаў найстаражытнейшага помніка ўсходнеславянскага барока – «Полацкіх спытак». Ужо тады эпізодычныя звароты да беларускай рэліквіі дэманстравалі айчынным гуртам «Гульня ў дождж» Уладзіміра Казбанавы, «Кантабіле», маскоўскі камерны хор «Виват», украінскі Ансамбль старадаўняй музыкі Костянціна Чечені ды спявачка Ніна Матвіенко, польскі аркестр К. Піўкоўскага «Fistulatores et tubicinatores Varsovienses». Ад 1990-х гадоў мінскі бард Зміцер Сідаровіч з гуртом «Камелот», а

потым і гомельскі гурт «Стары Ольса» Змітра Сасноўскага заснавалі цэлую плынь медыявальной музыкі, базаваную ўжо не толькі на «Полацкім спытку», але і на іншых аналагічных помніках, на самастойных аўтарскіх стылізацыях, на інтэрпрэтацыі твораў еўрапейскага барока. З'явіліся канцэптуальныя альбомы гуртоў у гэтым накірунку і маштабныя кампіляцыі, з якіх найбольш вылучаецца цыкл «Легенды Вялікага Княства». Дык вось «Medieval» – чарговы супольны праект такога плану, куды ўвайшлі запісы найактуальнейшых лідэраў азначанага напрамку ў Беларусі. Нават тых, якія яшчэ не маюць уласных альбомаў, але актыўна выступаюць на сярэднявечных фэстах.

Распачынаецца новы фаліант акурата твораў завадатараў новай медыявальной фанаграфіі – «Brevis», «Testamentum

Terrae». І хоць звяртаюцца яны тут да еўрапейскіх першакрыніцаў (італьянская мелодыя XV стагоддзя «Saltarello», французскія «Branle Neversit», «Branle des chevaux», «Scharazula Marazula»), але папярэдні кантэкст аўтарскіх альбомаў беларускіх калектываў ды інструментальны характар музыкі дазваляюць слухачу гэткаі рамантычны самападман, нібыта ён трапіў у сапраўдную вялікалітоўскую дыскатку мінулых вякоў, якія ладзіліся ў Мірскім або Наваградскім замку. Дый хіба тады той жа Францішак Скарына не мог заявіць князю Жыгімонту: «Не сталіся, спадар Ваза, ад вашых рыцарскіх подзвігаў? А я вось у Падуі ды Празе на іншыя супер-хіты падвіс, якія цяпер і ў нас цудоўна граюць. Сам бачыў у нашага Астравежскага біскупа нотныя спісы, а ў Воршы і тэксты шмат хто перапісвае на роднай мове. Дзеля такога народа варта і Біблію сваю выдаць масавым накладам, вось толькі суседзі не дазваляюць».

Жарты жартамі, але прысутнічаюць у складанцы «Medieval» і вакальныя сярэднявечныя творы, якія гучаць то па-беларуску («Залатыя рукавы» ансамбля «Рокаш» ёсць не што іншае, як кавэр англійскага хіта XVI стагоддзя, які ў сучаснай фанаграфіі яшчэ не выдаваўся), то па-шведску («Herr Mannelig», вядомы на беларускай зямлі і ў нямецкім, і ў шведскім, і ў беларускім варыянце, а вось рамантычны жаночы вакал гурта «Ліцвінскі хмель» апынуўся найбольш адпавядальным зместу песні). Праўда, калі шведская мова апынецца непадуладнай, па тлумачэнні звяртайцеся да гурта «LitvinTroll», але ўжо на іншых кружэлках (гл. іхні ўласны альбом «Rock-&-troll», які стаў для кампаніі «BMAgroup» лідэрам

продажу сёлетняй вясны; з ім мы знаёмлі і чытачоў «КГ»).

Пакуль «Ліцвінскі хмель» не мае ўласных альбомаў, чатыры ягоныя хіты ў альбоме «Medieval» задаволяць многіх зачаканых фэнаў. Да названага трэку далучаны некалькі французскіх бранляў і брэтонская, г.зн. амаль адтуль жа, народная мелодыя «Кастарват».

Што да «Рокаша» (мінскага, якога не варта блытаць з полацкім цэлкам 1980-х), дык той ужо рыхтуе ў студыі свой дэбютнік, але і ягоныя тры трэкі (дадамо «Бранль самотнікаў» XVI стагоддзя і «Farandola» XIII стагоддзя) апынуліся да месца тут.

Ніяк не абмінеш увагай на гэтым дыску і беларускіх каралёў ірландскай дуды – гурты «Artes Liberalis» (англійскі фолк «Wild Rower», усё тая ж італьянская «Saltarello», якую выдаўцы падстарылі аж на два стагоддзі ў параўнанні з варыянтам «Brevis», бо тут пазначылі XIII стагоддзем), «Ceilidh Ceol» (пераважна ірландскі фолк «Hirvoudou», «Marvelglen» ды інш.).

Адзначыўся ў сур'езнай фанаграфіі таксама гурт «Musica Radicum», які прадстаўлены тут барабанным ураганам французскага сярэднявечнага канта «Pensner Ne Droit Villenie» і ўласнай імпрывізацыяй падобнага характару.

Пазнаюць слухачы і трэкі гурта «Lituus», які сур'езна адзначаўся ў беларускай фанаграфіі адметнай інтэрпрэтацыяй еўрапейскага музычнага сярэднявечча.

Дзіўным сюрпрызам кружэлка стаў нікому не вядомы гурт «За парогам», які нібыта выконвае тут ірландскі фальклор, а нібыта і няма яго зусім, бо на дыску гучыць 19 трэкаў з 20 пазначаных у спісе. І гэты чарговы выдавецкая неахайнасць, якая не замінае слухачу, але блытае даследчыкаў.

А зварышае праграму альбома гасцінны беларускі танец «Кракавяк» XVII стагоддзя ад згаданага ўжо «Testamentum Terrae».

На жаль, нічога не выпадае сказаць пра мастацкую аздобу альбома, бо яна хоць і эфектная (фрагмент рыцарскага двубою ў поўным баявым рыштунку), але цалкам ананімная. Тым не менш прадзюсэру Арыне Вележ можна падзякаваць за чарговую спробу рамантызацыі беларускага еўрапейскага кантэксту ў старажытнасці.

**Вітайт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык**

У газеты – 300 нумароў! Шмат гэта ці мала?

У час, калі знікаюць газеты, калі родная мова вывучаецца ў школах не больш за нейкі няпрофільны факультатыв, калі ўвогуле пачуе суцэльны крызіс у фінансах, выданне 300-га нумара беларускамоўнай газеты можна лічыць ажно і за подзвіг.

А калі гэта добрая беларускамоўная газета?

Пра добрую газету кажучь нярэдка гісторыкі, прафесійныя экскурсаводы, студэнты гуманітарнага профілю, дзеячы культуры, калі ім выпадкова трапляецца экзэмпляр «Краязнаўчай газеты». Выпадкова – таму, што ўбачыць выданне ў вольным продажы на паліцах газетных кіёскаў немагчыма, яно распаўсюджваецца выключна цераз падпіску, што і абмяжоўвае нават так званую стыхійную рэкламу штотыднёвіка.

І ўсё ж: нярэдка я абмяркоўваю публікацыі газеты нават з музыкамі папулярных гуртоў, бо пра іх пішуць і нярэдка самі артыкулы газеты папаўняюць бібліяграфічныя спісы некаторых салідных музычных выданняў. А даводзілася бачыць нават перадрукоўкі архіўных матэрыялаў у свежых падборках прэстыжных выданняў да пэўных юбілеяў.

Так што шчыра рады, што добрае беларускае выданне, з якім і мяне звязуе журналісцкі лёс амаль ад яго пачатку, святкуе ўжо свае прыкметныя юбілеі.

300 нумароў! Гэта дастаткова, каб упісаць імя «Краязнаўчай газеты» ў аналі важкага культурніцкага чыну беларускага этнасу. Народа, які за 300 апошніх вяршых гадоў не знішчылі ні войны, ні рэвалюцыі, ні напалеоны, ні гітлеры, ні сталіны.

Так што за вашыя і нашыя 300, сябры.

Вітайт МАРТЫНЕНКА

Царкоўнае краязнаўства

Углядаюся ў святыя купалы

Пажаданую і патрэбную радасць ачышчэння ўнутранага свету ад купкі грахоў, якія з'яўляюцца зусім непрыкметна і забруджваюць душу, набыць якую можна толькі праз шчырую веру, людзі прыходзяць у нашу ўтульную, звонку і знутры прыгожую Мёрскую царкву.

Праз брамку, з вышыні якой добразычліва глядзіць на прыхаджанай абраз Божай Маці з Ісусам, заходжу ў царкоўны двор. На густойна аздобленай тэрыторыі – прыгожая альтанка, праз вадаёмчык перакінуты мосцік. Тут жа – казачны човен і чырвананосыя буслы. Вакол царквы асабліва прыгожа ўлетку, калі цвіце безліч розных кветак.

Мёрскую царкву пабудавалі ў 1990 годзе. І з самага пачатку яе настаяцелем працуе святар Мікалай Васільевіч Рунда. Гэта вельмі цікавы чалавек з адметным лёсам. З ім і хачу пазнаёміць чытачоў газеты.

Радзіма айца Мікалая – вёсачка Навінцы Мікалаёўскага сельскага Савета ў нашым раёне. Вёсачка жыве і сёння, але яна невялічкая – у некалькі хатак, а 80 гадоў таму іх было сорак.

– Бацькі заўсёды выхоўвалі нас, дзяцей, такім парадкам, каб віталіся са старэйшымі, а інакш – лічылася непавагай і нават своеасаблівым злачынствам, за якое атрымлівалі дзеці ўшчуванне, – успамінае айцец Мікалай. – У сям'і нас было сям'ера: пяць братоў і дзве сястрычкі. І бацька загадваў нам вучыцца карыснай справе, каб заўсёды мець на кавалак хлеба.

Як скончыў школу, Мікалай Васільевіч пайшоў вучыцца ў майстэрню кравецкай справе, стаў добрым закройшчыкам. Але абставіны склаліся так, што жыццё вымусіла паехаць у Крым на 36 гадоў, завесці там сям'ю, працаваць, служыць у царкве, а з часам – вярнуцца на радзіму.

Выбар прысвячэння сябе служэнню Богу быў у Мікалая Васільевіча поўнаасэнсаваным. Перадумовай гэтаму паслужылі складаныя ваенныя абставіны. Мікалай Васільевіч – добры закройшчык. І ў партызанах ён шыў маскіраваныя халаты. Для таго, каб выжыць і расквітацца з ворагам, лясным змагарам даводзілася праяўляць кемлівасць і прыстасаванасць да абставінаў. Адночы, калі хаваліся ў балоце, немцы ішлі ланцугом за 2 метры адзін ад аднаго, а каго знаходзілі – пратыкалі штыхам. Быў там у гэты небяспечны час і Міка-

лай Васільевіч. Ворагі працэсвалі ўсю тэрыторыю. У час моцнага хвалявання, страху малады чалавек у думках паабяцаў у выпадку свайго выратавання прысвяціць жыццё служэнню Богу – няважна кім: ці псаломшчыкам, ці святаром.

Людзі, здарыўся чуд! – немцы ішлі зусім побач і ... не заўважылі, абышлі, мінулі.

М.В. Рунда ў памяць аб загінулых паставіў на тэрыторыі нашага раёна тры крыжы; а ўсяго святар усталяваў 5 крыжоў. За ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне ён узнагароджаны медалямі.

У 1947 годзе Мікалай Васільевіч паступае ў Жыровіцкую духоўную семінарыю. Да гэтага ж служыў псаломшчыкам у Дзісенскай і Чэраскай цэрквах. (Псаломшчык у асноўным выконвае клірасныя абавязкі – спева і чытанне падчас правядзення службы.)

– На ўсё ёсць помysel Божы, – упэўнены святар. – Нічога не бывае выпадковым. У кожнага на жыццёвым шляху страчаюцца выпрабаванні.

Дзесяцігоддзі таму ў Мікалая Васільевіча былі праблемы са здароўем, якое патрабавала змены клімату. І ён вырашыў пераехаць у Крым. Ніна Браніславаўна, будучая матушка, трапіла на паўвостраў па кіраванні пасля атрымання медыцынскай адукацыі. Былі яны знаёмыя і да гэтага, толькі не ведалі, што абое трапяць у адну кропку све-

ту па розных прычынах. Там стварылі сям'ю, у іх нарадзіліся дзве дачушкі. А праз нейкі час Мікалай Васільевіч захацеў пераехаць у Латвію, дзе жылі ягоныя браты. Ды толькі атрымаў невясёлую вестачку з радзімы: Грыгаравіцкая царква, у якой, дарэчы, і сам быў ахрышчаны, засталася без святара. Набліжаўся Вялікдзень. І айцец Мікалай прыехаў сюды, каб адслужыць святочную літургію. Ды й застаўся ў роднай сэрцу старане па сённяшні дзень.

Працяглы час быў дабрачынным Мёрскай акругі. Збудаваў царкву ў райцэнтры...

Любімая прыказка ў Мікалая Васільевіча – «што пасееш, тое і пажнеш».

– Душа бессмяротная, – тлумачыць святар, – а цела павінна ператварыцца ў прах. Не трэба нікому рабіць злага, асуджаць.

Айцец Мікалай упэўнены, што ўсе іконы і малітвы моцныя, калі звяртацца да іх са шчырай верай.

– У старажытнасці, – распавядае святар, – чалавек, заходзячы ў чужую хату, адразу скіроўваў свой погляд на покуць з іконамі, і казаў: «Мір вашаму дому». Гаспадар адказваў: «З мірам прымаем».

Мікалаю Васільевічу, дзякуй Богу, ідзе 88-ы год. І ён са шчыраю вераю служыць Богу ў будні і святы. А ў вольны час айцец Мікалай майструе, працуе і з дрэвам, і з металам.

У доме айца Мікалая стаіць арган, які некалі скарыстоўваўся ў Віцебскім касцёле, а потым стаў састарэлым і непрыдатным. І трапіў ва ўмелыя рукі Мікалая Васільевіча, які інструмент направиў, наладзіў ягонае гучанне, цяпер часцяком іграе на ім. Дарэчы, некалі ён скончыў у Маскве двухгадовыя курсы ігры на баяне.

Рухавыя пальцы плаўна націскаюць на клавішы і ўтвараюць прыгожую мелодыю; а праз акно віднецца святая царква, якая трымае жыццё мёрцаў пад сваім пакровам.

А пальцы ўсё граюць і граюць прыемную мелодыю...

– Пявуча? – пытаецца ў мяне Мікалай Васільевіч.

– Пявуча, – кажу я і пад музыку ўглядаюся ў святыя купалы царквы...

Алена БАСІКІРСКАЯ,
г. Мёры

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Паважаны калектыў рэдакцыі «Краязнаўчай газеты», я шчыра віншую вас з юбілеем – выпускам трохсотга нумара. І вашай творчай, але вельмі нялёгкай «ювелірнай» працы прысвячаю верш, зрыфмаваны з любоўю, павагай і найлепшымі пажаданнямі для ўсяго калектыву.

Жадаю я газеце «Краязнаўчай»
радаваць цудоўных чытачоў
сваёю тэмай – вольнай, выхаваўчай,
найбагатым зборам цёплых слоў.

Жадаю дарагому калектыву
добрых і наватарскіх ідэй,
каб у жыцці, прыгожым і імклівым
з'явіўся «мецэнатны» дабрадзей.

І каб тыраж імкнуўся толькі ўгору,
і крызіс каб кішэні не кранаў.
Усё дужа добра. І не будзе горай.
Імпэт тварыць – найлепшы капітал.

У вас ёсць бонус – слаўная газета
пра край, падзеі, «якасных» людзей.
Каб спраўдзіліся мэты й заповеты –
і надышоў «трохсоты юбілей».

Але вы не сумуйце, што ўжо 300.
Гэта ж нумароў, але не год.
Таму ідзіце горда, наравіста
з галавою ўзнятай – напярод.

Гэтак, журналістыка – не казка.
Не для забаў у свеце мы жывём.
І дзякуй вам! Шчыруйце, калі ласка!
Вам прывітанне вашых чытачоў.

Алена БАСІКІРСКАЯ,
г. Мёры

«Хай промінь освіти засяе в краю!..»

Уладзімір Кітаеўскі – непрызнаны паэт з Кобрыншчыны, мой сусед. З ім я ніколі не сустрэўся, бо памёр ён задоўга да майго нараджэння. Аднак пра ўсё на парадку.

У суседнім сяле Тэўлі жыве Вячаслаў Уладзіміравіч Кітаеўскі, сын паэта. Аднойчы мне папшасціла патрапіць да яго ў госці. Трымаю ў руках пажаўцельны аркушы рукапісаў паэта:

... *Наші думки нестримні
збіраюцца в хмару одну –
вихрамі, бурямі, зливамі
думки ці на землю впадуть.*

Такім было жыццё ў даваеннай Польшчы. Такім яго ўспрымаў чулівава душой малады паэт і прагнуў адлюстраваць яго ў сваіх вершах.

Яго бацькаўшчына – хутар сяла Стаўпы Кобрынскага павета. Некалі дзед Уладзіміра купіў тут зямлю для свайго сына Ігната, і той да Першай сусветнай вайны гаспадарыў на ёй.

У гэтай маляўнічай мясцовасці 3 чэрвеня 1896 года нарадзіўся Уладзімір Кітаеўскі, пра што ёсць запіс у царкоўнай кнізе суседняга сяла Вежкі. Атрымаўшы першапачатковую адукацыю дома (яго бацька быў унтэр-афіцэрам царскай арміі, а маці валодала французскай мовай), хлопчык пайшоў вучыцца ў Брэсцкую мужчынскую гімназію. Мабыць, паспеў і закончыць яе ў 1915 годзе, на пачатку ваенных дзеянняў на Берасцейшчыне. Дадам, што вучыўся ён з Д. Лаўчуком (Фалькоўскім) з Лепясоў, суседняга сяла. Сёння Фалькоўскі прызнаны, як і Кітаеўскі, украінскім паэтам, бо абодва ў большасці пісалі на гэтай мове. Але, калі Фалькоўскага ведаюць на Кобрыншчыне, то Кітаеўскага – не.

З пачаткам ваенных дзеянняў сям'я Кітаеўскіх адправілася ў бежанцы. Спыніліся яны ў Херсоне. Там Уладзімір уладкаваўся хатні настаўнікам, а затым яго прызначылі ў царскую армію.

Далей была служба і ў Чырвонай Арміі. Пасля ранення і шпіталь працаваў санітарам у бальніцы. Там жа сустрэў і прыгажуню Аксінню.

Але вайна заканчвалася. Сям'я вырашыла вярнуцца на радзіму. Да гэтага часу памёр бацька Ігнат. Маці Ганна прадала адзіную каштоўнасць – залаты крыж дзеда Івана, які той атрымаў у вайне з туркамі (1828–1829 гг.). На гэты грошы набылі каня, воз, жыта і рушылі ў Стаўпы.

Вярнуліся на папалішча

*і бур'ян:
Та ось незабаром назад
павернулі
На ті пожарища нам рідніх
хаток,
Де лишень крапива свой лист
розвирнула
І смутно вітала той
наш поворот...
(з верша «Батьківщина»)*

Пабыў Уладзімір на радзіме год, і задумаў вярнуцца ў Херсон, дзе яго чакала каханая.

Але пры пераходзе мяжы палкі затрымалі і вярнулі дадому. Не судзілі, але прымусілі кожны дзень хадзіць «на постерунок і мельдывацца».

Давялося забываць каханую. Думкі паліліся на паперу:

*Я тут... ти там...
Две тіні бачу...
... не плач, ізмучена чарівна
Я, може, більше сили маю
І затаю в собі без краю
любов мою.
(з верша «Гукну ще раз»)*

Але жыццё ідзе сваім шляхам. Прыглынула Уладзіміру другая прыгажуня – Юля, з суседняга сяла. Дзяўчыну клікалі замуж у Амерыку.

Два разы бацька вазіў яе ў прыбалтыйскі порт. І абодва разы яна вярталася. Другі раз – ужо да Уладзіміра. Бо і ён быў надта прывабны: высокі, складны, адукаваны, добры.

Асели яны ў суседніх Тэўлях, узялі пазыку – збудавалі дом, купілі зямлю. Уладзіміра польская ўлада паставіла войтам Тэвельскай гміны. У сям'і нарадзіліся двое дзяцей...

А пасля прыходу Чырвонай Арміі Уладзіміра выбіраюць старшынёй сельскага Савета.

З'явілася новае натхненне для напісання вершаў. Пісаў іх на рускай мове, адсылаў у Мінск. Але... на жаль, яго вершы там не друкавалі (да гэтага ён друкаваўся ў Львове ў часопісе «Вікна»). Гэта вельмі засмуціла паэта.

А ў пачатку 1940-га пачаліся «поіскі ворагаў народа». Пацягнуліся абозы з аднасяльчанамі ў Сібір. Не па душы было такое Уладзіміру Кітаеўскаму. Ён просіць адстаўкі, і пасля настаўніцкіх курсаў ідзе працаваць у школу. Але ад школы яго хутка адхіляюць. Хтосьці данёс пра «войта».

Пайшло адно расчараванне... У дадатак жа – незнарок прастудзіўся. А неўзабаве і памёр. Якраз у ноч на Новы 1941 год. Пахаваны паэт на мясцовых могілках, магіла захавалася.

Няшмат мінула часу – і пачалася яшчэ адна вайна. Ужо 23 чэрвеня 1941 года немцы былі ў Тэўлях. І адразу загадалі несці паперы. Панесла вершы і Юля. Усё спалілі.

Але схітравала ўдава паэта: частку вершаў закапала ў зямлю. Яны захаваліся. А вось дом згарэў. Сёння на тым месцы новы дом. Удава паэта будавала яго сама.

Дзесьці ў 1960-я сын Уладзіміра Вячаслаў павёз бацькавыя рукапісы ў Мінск, у нейкі музей. Не прынялі. Сказалі, што пісанья па-ўкраінску: туды і вьязі.

Са слязьмі вярнуўся дахаты Вячаслаў. А праз нейкі час аддаў

Володимир КИТАЕВСЬКИЙ

рукапісы ў Кіеў, у літаратурны музей. І пачалі нашага паэта з Тэўляў лічыць украінскім паэтам з Берасцейшчыны. Мне вельмі крыўдна за такое стаўленне да сваіх земляў і суайчыннікаў. Я прасіла Вячаслава хоць крыху лістоў, пісаных рукой бацькі, перадаць у Кобрынскі музей. Не хацеў. Відаць, не мінула 50-гадовага крыўда...

Але я ўдзячная Вячаславу Уладзіміравічу за расказ пра бацьку, за права надрукаваць вершы забытага паэта ў выданнях Беларусі.

Напрыканцы ж звяртаюся да ўсіх неаб'якавых: дапамажыце вершам Ул. Кітаеўскага знайсці сапраўдную радзіму. Каб дзеці і ўнукі, аднасяльчане, землякі даведзіліся пра таленавітага паэта, так несправядліва адхіленага нейкім невукам.

Ніна МАРЧУК, г. Кобрын

Перший сніг

*Перший сніг нині впаў, легенький, пушистый,
на горбки, на балки, на майдани.
Лебединний той кольор, м'який
кольор сріблястий
так блискоче и сяє зірками.
І всіхається сонце від самого ранку,
вільне з вільних по небу гуля.
Наче ті діаманти, наче крильця у чайки,
блискотить, блискотить вся земля.
Скільки дум, скільки мрій в цих чудових снігах!
Ой, скажи, скажи, серце, мені,
що спокійно пливе по блискучих ланах
так неспішно у даль, далечинь?*

1929 г.

Жнива

*За серпи, за серпи, за серпи!
Вже поспіла давно царина
Та й жовтіє, як воск, вона...
Пора жать та в'язать у снопи.
Вже пора, вже пора, вже пора
коси нам та серпи наточить,
вийти всім, як один, в одну мить,
працювать, щоб текло із чола...
Подивись – ось зерно, ось зерно,
як вода, із колосся тече.
Сонце сушить його і пече...
Ой, женці, соромно, соромно!
Чого ждете ви ще і чого?
Озовіться, женці, косарі,
що йдете на жнива, злидарі,
на весь світ голосно, голосно!
Що йдете убирать царину
тісним строем, в шерензі, як мур!
Що до праці гудок вже загук
і зове всю сім'ю, всю сім'ю.
Всю сім'ю... ой, велика вона –
разом всі хутко кінчим жнива,
скосим все і зіжнем до снопа –
вже поспіла давно царина...
За серпи, за серпи, за серпи!
Перемога до кращого жде.
Ось гудок безупинно гуде,
бо вже жнуть, убирать снопи!*

1929 г.

Чорні руки

*Благословенні чорні руки,
Дорогоцінні мозолі –
Липки від грази та мазюки,
Брудні від гною та землі!
Руки порепані та грубі,
Напухли кров'ю пруті жил,
Убесконечнім дійсним труді
Реальних творців мрійних діл!
Звідки взялися дивовижні
Міста, села та фабрики?
Блискучих рельс стіжки залізни,
Та пароплави й літаки?
Звідки взялися чуда праці,
Надбані протягом ста літ?
Безліч машин та ружні речі,
Що нам радіти на весь світ?
Все придумав мозок твірчий,
Але який це був би скрут,
Якби для геніяльних творців
Не було би мозолистих рук!
Руки мозолисті та грубі
Творять на світі все добро
Ледащим та грабіжним жменям,
Що діють кривду, сіють зло...
Руки мозолисті та грубі
Кігтям грабіжним вчиняють суд!
Підимуть землю та вчистото
Прапор свободи вознесуть!*

Талант на базыры не купіш

Здаўна ўсім вядома: сустрэчы з прыгажосцю натхняюць на добрыя ўчынкі, узвышаюць, дапамагаюць перажыць цяжкасці і расчараванні... Духоўны ўздым неабходны ўсім людзям. Інакш – чэрствасць, раўнадушша ды зайздасць будуць гаспадарыць у нашым грамадстве, штампуючы чалавекаў-зомбі...

Менавіта такое пачуццё духоўнага ўздыму адчула і я, калі наведлася ў горад Рагачоў, дзе ладзілі абласны тур VIII рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Сярод шматлікіх экспанатаў, нечакана маю ўвагу прыцягнулі маскі і цікавыя рэчы, зробленыя з бісеру. Побач стаяла і сама гаспадыня гэтага своеасаблівага багацця. Невысокая, вабная, з шчырымі светлымі вачыма... Пазнаёмліся.

Адразу высветлілася, што Алена Кальцова жыве ў Рагачове з 1991 года. А працуе начальнікам аддзела ўпраўлення якасці і сертыфікату опытка-механічнага завода «Дыяпраектар». Захапляецца вырабам венецыянскіх масак зусім нядаўна. Цікаўлюся ў майстрыхі, як гэта ўсё пачалося. Усміхнуўшыся, Алена адказала так:

– Мая дачушка Аляксандра ездзіла на аздаравленне ў Італію, прывезла адтуль відэазапіс, дзе былі маскі, якія пабачыла ў нейкай краме. Адразу нарадзілася жаданне зрабіць менавіта такія ж, каб і ў Беларусі многія змаглі падзівіцца на такія рэдкія экспанаты. Веча-

рамі, нават уначы, займаюся сваёй любімай справай.

Варта падкрэсліць, што Алена Мікалаеўна захапляецца не толькі бісерапляценнем, але і добра піша карціны, якія прыцягваюць погляд. А вось з салёнага цеста імкнецца стварыць цікавыя казачныя кампазіцыі. На родным заводзе яна арганізавала нават бясплатны гурток усходняга танца, які наведваюць 25 жанчынаў. Скажу па сакрэце: Алена Мікалаеўна піша яшчэ і вершы! Вось якая таленавітая маладзічка жыве ў Рагачове! І часу ў яе стае на многія захапленні, якія робяць вольны час больш насычаным і цікавым.

Ганна АТРОШЧАНКА, г. Гомель

На фота аўтара: Алена Кальцова

Жыццё многіх нашых пісьменнікаў-землякоў на розных этапах звязана з ваеннай журналістыкай. Пэўны час працаваў у газеце «Во славу Родины» Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі вядомы паэт Пятро Прыходзька. Аддзяленне журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча скончыў Сяргей Панізньнік. У Санкт-Пецярбургу завяршыўся жыццёвы шлях ваеннага журналіста, празаіка і драматурга, ураджэнца Гомельшчыны Аркадзя Пінчука. У Туркестанскай ваеннай акрузе карэспандэнтам салдацкай шматтыражкі служыў гамяльчанін Васіль Ткачоў, які выдаў нямала кніг мастацкай прозы. Пінскую раённую газету рэдагуе таленавіты празаік і публіцыст Мікалай Елянеўскі, таксама ў нядаўнім мінулым – ваенны журналіст. З пасады карэспандэнта адэскай акруговай газеты звольніўся ў запас Дзмітрый Сергіевіч, якога яшчэ ў даваенныя гады веда-

лі як беларускага паэта Змітрака Віталіна.

Можна было б называць і іншыя імёны. Сярод іх – і ўраджэнец Бабруйска публіцыст палкоўнік Сяргей Мартынкевіч, які цяпер узначальвае калектыў Санкт-Пецярбургскай газеты «На страже Родины». У Сургуце жыве публіцыст, афіцэр запасу Уладзімір Заянчкоўскі, радзіма якога – Столінскі край... З многімі ваеннымі журналістамі, чья радзіма – Беларусь, і мяне зводзілі ранейшыя сцэжкі-дарожкі. Аўтар краянаўчых кніг Святаслаў Асіноўскі, вядомы ў Беларусі рупліўцы газетнай, часопіснай нівы былыя ваенныя журналісты Іван Сакалоўскі, Леанід Ляшчынскі, Лявонцій Раманюк, Уладзімір Рудэнка... А яшчэ – светлай памяці Міхаіл Кадзет, Леанід Захаранка... Ды і сам «трымаю» ў жыццёвым багажы чатырнаццаць гадоў армейскай службы, на сабе адчуў усе прывабнасці карэспандэнцкай работы ў ваенным друку ў 1980–1990-я.

дывамі, камандармамі ды іншымі военачальнікамі), «Дзённік Перамогі», «Імёны» (успаміны пра пісьменнікаў).

Апавяданне «Кісет» – пра драматычную старонку з франтавой біяграфіі ваеннага карэспандэнта. Журналіст, калі вызвалілі Мелітопаль, па заданні рэдакцыі знайшоў героя штурму сяржанта Шэрстабітава. Калі размаўлялі, журналіста і яго субяседніка накрыла выбуховай хваляй. Прачнуўся Левін у шпіталі. Нічога не памятае, акрамя таго, што частаваў Шэрстабітава махоркай са свайго кісета. Болей салдата-героя карэспандэнт нідзе за вайну не сустрэў. І стаў той эпізод апавяданнем. Прайшлі многія гады. Юрый Абрамавіч

лявалі Сцяг Перамогі над рэйхстагам.

Яшчэ пяць пасляваенных гадоў маёр Левін служыў у Групе савецкіх войск у Германіі. Затым карэспандэнт-ардэнаносец (кавалер двух ордэнаў Чырвонай Зоркі, двух ордэнаў Айчыннай вайны 2-й ступені, двух медалёў «За баявыя заслугі») прыязджае ў Екацярынбург. Урал становіцца другой радзімай Юрыя Абрамавіча.

Толькі ў 1971 годзе падпалкоўнік Левін звальняецца з вайскавай службы. У 1970-я працуе ўласным карэспандэнтам «Літаратурнай газеты», шмат вандруе па гарадах Урала, іншых рэгіёнах краіны.

У 1992 годзе Юрыя Абрамавіча прынялі ў Саюз пісьменнікаў Расіі.

– Мяркую, што гэта магло адбыцца і раней, – расказвае журналіст і паэт Вадзім Дулепаў. – Імя Левіна вядомае на ўсёй уральскай прасторы. Але сам Юрый Абрамавіч надзвычай сціплы чалавек, да сваіх творчых набыткаў ставіўся як да звычайнай работы газетчыка,

З Юрыем Абрамавічам Левіным у нас даўно былі магчымасці пазнаёміцца. І масток злучнасці між намі меўся невыпадковы, абодвум блізкі, для абодвух трывалы і надзейны. Вадзім Дулепаў – мой даўні, з курсанцкага юнацтва таварыш. А пасля – і папалчнік па службе ў Чырванасцяжнай Туркестанскай ваеннай акрузе. Але толькі нядаўна надарылася нагода ўдакладніць пэўную інфармацыю пра екацярынбургскага пісьменніка. Дулепаў спакойна сказаў мне на запытанне:

– Задавай любыя пытанні... Усё перадам. Мы з Юрыем Абрамавічам даўнія сябры. Не здзіўляйся, такія ў нас доўгажыхары!.. Дарэчы, ён жа – таксама з Беларусі родам...

Вось табе!.. Так высветлілася, што ў Екацярынбургу

«Ад Масквы да Брэста Няма такога месца...»

стаў. Прызначылі камандзірам танка Т-26 у 49-й лёгкатанкавай брыгадзе. Трэба ўлічваць, што гэта былі літаральна першыя гады стварэння сур'ёзных танкавых войскаў.

Малодшага камандзіра заўважыла камандаванне часці, і ў 1940 годзе Юрый – ужо карэспандэнт салдацкай шматтыражкі. У хуткім часе Левіна накіроўваюць на вучобу ў Маскву на курсы газетных работнікаў Чырвонай Арміі. Але скон-

Калі размаўлялі, журналіста і яго субяседніка накрыла выбуховай хваляй. Прачнуўся Левін у шпіталі. Нічога не памятае, акрамя таго, што частаваў Шэрстабітава махоркай са свайго кісета. Болей салдата-героя карэспандэнт нідзе за вайну не сустрэў

выступаў перад чытачамі ў адной з аўдыторый Курганскай вобласці. Расказаў і пра апавяданне «Кісет». Раптам да пісьменніка падыходзіць сталага веку чалавек. Замест аднае нагі – пратэз. Углядаецца ў твар Левіна і з вялікім хваляваннем працягвае... кісет. Так, той самы кісет, што застаўся ў сяржанта пад Мелітопалем. І сяржант той самы – Шэрстабітаў... Паверыць у такое немагчыма, але якраз такое і здараецца на вайне і з тымі, хто прайшоў праз вайну...

Пасля шпіталя – новая рэдакцыя новай франтавой газеты: спяша – на Паўднёвым фронце, а затым у складзе 4-га Украінскага... Яшчэ адно раненне.

Вайну Левін закончыў у Берліне карэспандэнтам газеты 3-й ударнай арміі «Фронтвик». Удзельнічаў у штурме рэйхстага. Адным з першых ваенных журналістаў напісаў пра сцяганосцаў, якія ўста-

публіцыста. Цяпер Левін – аўтар больш 20 кніг.

Творчыя здабыткі нашага земляка высока ацэненыя ў Екацярынбургу. У 2005 годзе Левіна адзначылі губернатарскай прэміяй – «За значны ўклад у развіццё культуры Урала». У 2007 годзе Юрыя Абрамавіча ўзнагародзілі прэміяй «Прызнанне».

А вось што расказваў сам Юрый Абрамавіч:

– Мяне заўсёды радавалі новыя журналістыкія сустрэчы. Я з захапленнем адкрываю цікавых людзей. Рады таму, што лёс падараваў мне знаёмства з Васілём Субоціным, Васілём Гросманам, Ільём Эрэбургам, Дзмітрыем Станавым, Паўлам Бажовым... Удзячны і за ўвагу, якая вось цяпер даходзіць да мяне з радзімы, з беларускай старонкі. Гэта надае сілы...

Сустрэча наша з Юрыем Абрамавічам Левіным так і не адбылася. У другой палове 2008-га пазваніў Вадзім Дулепаў: «Не стала Юрыя Абрамавіча...»

У час артылерыйскага абстрэлу лодка перакулілася. З усіх сіл стараўся даплыць, баючыся замачыць ужо напісаныя ў нумар нататкі...

болей як паўвека жыве і працуе наш зямляк, журналіст і пісьменнік Юрый Левін. Але ж аб усім па парадку...

Нарадзіўся будучы літаратар у вёсцы Парэчча сённяшняга Акцябрскага раёна 20 верасня 1917 года. У 2007 годзе ветэрану, атрымліваецца, споўнілася 90 гадоў. А пошук мой прыпаў на вясну 2008...

Калі Юрыю было дзевяць гадоў, памерла маці. На шчасце, вучобу хлопчык не кінуў. Напрыканцы вучобы ў сярэдняй школе пачаў пісаць у раённую газету. Першыя спробы пярэпрышліся даспадобы рэдактару «раёнкі». Ён запрасіў маладога чалавека ў штат. Так пачаўся журналістыцкі лёс Юрыя Левіна.

У 1938 годзе хлопца прызвалі на службу ў Чырвоную Армію. Патрапіў у Кіеўскую ваенную акругу. Закончыў школу падрыхтоўкі малодшых спецыялі-

чыць вучобу не атрымалася – пачалася вайна... Малады журналіст трапляе ў газету 31-й арміі «На ворага!». І праз многія гады трымаў ветэран у памяці першую франтавую карэспандэнцыю – «Адважны камандзір-разведчык». Вопыт работы прыходзіў ва ўмовах баявых дзеянняў.

У час абароны Сталінграда старшы палітрук Левін – у складзе рэдакцыі франтавой газеты «Сталинское знамя». Сярод саслужыўцаў – вядомы ў будучым драматург Юрый Чапурын.

З перыяду баёў за Сталінград – такі эпізод. Аднойчы карэспандэнт вяртаўся з перадавой праз Волгу, рэдакцыя знаходзілася на другім

беразе. У час артылерыйскага абстрэлу лодка перакулілася. З усіх сіл стараўся даплыць, баючыся замачыць ужо напісаныя ў нумар нататкі...

Увогуле Юрый Абрамавіч заўсёды вызначаўся дбайнасцю да збору фактычнага матэрыялу. Доўгія дзесяцігоддзі захоўваў свае пажоўклыя франтавыя бланкеты. Цяпер, праўда, прапахлыя дымам вайны, яны знаходзяцца ў школьных музеех, бібліятэках, архівах... Запісы з Вялікай Айчыннай і праз паўвека заставаліся матэрыялам для новых кніг, новых публікацый. Толькі ў 2000 годзе пачылі свет зборнікі нарысаў Юрыя Левіна «Генераліяда» (пра сустрэчы з кам-

Імя Левіна вядомае на ўсёй уральскай прасторы. Але сам Юрый Абрамавіч надзвычай сціплы чалавек, да сваіх творчых набыткаў ставіўся як да звычайнай работы газетчыка, публіцыста

...Углядаюся ў вокладкі кніг Юрыя Левіна, дасланыя з Екацярынбурга, – «Рэха саракавых», «Камбат», «Я вярнуся, матуля!..». Думаю пра тое, колькі выпала выправаванняў на яго пісьменніцкую, журналістыцкую долю. Будзем спадзявацца, што імя Юрыя Левіна ўвойдзе ў айчынныя энцыклапедыі і літаратурна-краязнаўчыя даведнікі. Наш зямляк, несумненна, таго варты.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

ІЮРДАЕ пра Міколу Шкялёнка і яго сваякоў

(Заканчэнне. Пачатак у № 42)

Тэлефонны званок

Ёлета ў пачатку ліпеня зазваніў тэлефон у маёй слонімскай кватэры. Падымаю трубку і чую немалы голас: «Добры дзень, спадар Сяргей! Мяне звучуць Павел Пятровіч Шкялёнак, я – родны пляменнік Міколы Шкялёнка. Хачу вам пшчыра падзякаваць за тое, што вы даследуеце жыццёвы шлях майго дзядзькі і выдалі кнігу яго гістарычных артыкулаў у «Беластоку». Ад пачутага я атрымаў пэўны шок.

– *Дык вы чый сын?* – пытаюся.

– Я – сын Пятра Шкялёнка – роднага брата Міколы Шкялёнка. Мой бацька пражыў 75 гадоў у роднай вёсцы Пякоціна на Мёршчыне. Працаваў на зямлі. У гады Другой сусветнай вайны ён быў на фронце, штурмаваў у 1945 годзе Берлін. У гэты час, магчыма, у Берліне быў і Мікола. Так склаўся лёс, што родныя браты былі па розных бакі барыкадаў. У гады вайны і пасля браты ніколі так і не сустрэліся. Бацька мой пахаваны ў роднай вёсцы побач з братам Паўлам, дзедам, прадзедам і маёй бабуляю. Крыўдна тое, што ў кнізе «Памяць» па Мёрскім раёне ў спісе ўдзельнікаў вайны мой бацька не значыцца. 65 гадоў мы нічога не чулі і не ведалі пра Міколу Шкялёнка. Дзякуючы кнізе «Беларусь і суседзі», якую вы склалі, усе сваякі даведліся пра лёс нашага роднага чалавека. Вялікі вам дзякуй!

– *Спадар Павел, я не магу так з вамі развітацца, вы павінны адказаць на мае пытанні. Колькі вам гадоў, дзе вы працуеце, жывяце?*

– Я ўжо на пенсіі. Жыў, вучыўся і працаваў у роднай Беларусі. Жыву ў Лагойску.

– *А хоць раз у жыцці вы сустраліся са свайм дзядзькам Міколам Шкялёнкам?*

– Дзядзьку Міколу я бачыў толькі адзін раз у жыцці, калі ён прыязджаў у вёску Пякоціна да бацькоў прыкладна ў 1937–1938 гадах. Мне тады было гадоў 5–6. Запомніў яго як чалавека, які пакідае добрае ўражанне і адрозніваецца ад усіх вяскоўцаў. Здаваўся высокім, у белым касцюме і ў акуларах. Са мною і сястрой ён часам гуляў, рабіў караблікі і спяваў нам беларускія песні, а таксама вучыў нас іх спяваць. Яшчэ памятаю, што прыходзілі сяляне з суседніх вёсак да яго па розныя кансультацыі, найбольш пытанняў у людзей было наконт таго, як пайці на хутары. Памятаецца да сённяшніх дзён, як дзядзька Мікола прывёз сваёй маці ў падарунак жаночы касцюм і хустку. Мусіць, гэта быў каштоўны падарунак, бо пра яго ўся вёска гаварыла. Гэты касцюм і хустку мая бабуля заўсёды апранала ў царкву і на вялікія святы, і ўсё ёй вельмі пасавала.

– *А колькі часу Мікола дома гасцяваў?*

– Быў нядоўга – дзён дзесяць. А потым паехаў у Вільню. Пасля гэтага яго не бачылі ні маці, ні бацька,

ні я, і ніхто. Ён пісаў толькі пісьмы, але рэдка. Яны не зберагліся. Ды і змест гэтых лістоў я не ведаю.

– *Ці шукалі пасля вайны вы свайго дзядзьку?*

– З пачаткам вайны і пасля яе нашая сям'я ніякай сувязі з Міколам не мела. Толькі мой бацька ў час акупацыі чуў, што Мікола Шкялёнак працуе ў Беларускай Цэнтральнай Радзе. Дзіўна тое, што мы ў гады вайны жылі ў партызанскай зоне, але гэтая інфармацыя не атрымала вялікага розгаласу. А так я і не ведаю, што з намі маглі б зрабіць савецкія партызаны, калі б даведліся, што Мікола Шкялёнак працуе ў БЦР. Пасля вайны ніхто з нас Міколу не шукаў. Затое яго шукалі іншыя супрацоўнікі НКУС ажно да сярэдзіны 1960-х гадоў.

– *Больш за ўсё, мабыць, хвалілася і думала пра сына Міколу яго маці Аляксандра Паўлаўна?*

Мікола Шкялёнак (сядзіць крайні справа) з братамі Паўлам і Пятром, стрыечнай сястрой Раісай і цёткай Кацярынай. Дзісна, 1932 г.

– Гэта так. Дзесьці ў 1965 годзе, незадоўга да смерці (а яна заўсёды была пры памяці), бабуля ўжо ляжала ў ложку. Я нешта пачаў ёй раскаваць, а яна слухала-слухала, пасля падняла галаву, паглядзела на мяне (зрок у яе быў дрэнны) і кажа: «Коля, чаму ты так доўга да нас не прыязджаў?...». Мусіць, мой голас нагадаў ёй пра сына Міколу...

Пятро Восіпавіч Шкялёнак (1902–1977) – родны брат Міколы Шкялёнка, 1970-я гады

Хата, дзе нарадзіўся Мікола Шкялёнак. Існавала да 2002 года. Малюнак

– *У вашага бацькі Пятра і ў Міколы Шкялёнкаў быў яшчэ малодшы брат Павел. Чаму ён так рана памёр?*

– Справа ў тым, як расказвала мне бабуля, некалі Шкялёнкі купілі ў пана 20 гектараў зямлі. Але гэтая зямля была забалочаная, зарослая кустоўем, таму яе шмат гадоў ўручную ачышчалі. Высякаючы кустарнікі, месяцамі людзі стаялі ў вадзе. Там працавалі і браты Шкялёнкі. Адночы Павел за-

студзіў ногі і захварэў на сухоты ног. Ён доўга хварэў і памёр ва ўзросце 25 гадоў. Дзядзька Павел быў вельмі таленавітым хлопцам, майстрам на ўсе рукі. Сам рабіў музычныя інструменты (гітары, скрыпкі), канапы, этажэркі, добра маляваў, іграў на многіх інструментах. Але сялянскай працы не любіў. Калі ён памёр, на пахаванне прыязджаў Мікола. Мне бацька казаў, што калі хавалі Паўла, над яго магілаю Мікола Шкялёнак сказаў: «Мне вельмі шкада брата Паўліка, але, можа, ён за нас самы шчаслівы, бо яшчэ невядома, які лёс нас усіх чакае...».

Сапраўды, лёс сям'ю Шкялёнкаў не вельмі песціў. Трагічным ён быў і для беларускага гісторыка і палітыка Міколы Шкялёнка, які хацеў бачыць Беларусь самастойнай, незалежнай і вольнай ад усіх краінаў... Я яшчэ доўга гутарыў па тэлефоне з Паўлам Шкялёнкам. Цяпер мы з ім перапісваемся і ён пшчыра дапамае мне ў пошуках звестак пра свайго роднага дзядзьку Міколу Шкялёнка.

Лёс сям'і Марыі Брынкевіч

Апавядаючы пра Міколу Шкялёнка, ніхто і ніколі не згадаў пра яго сям'ю, найперш пра ягоную жонку Марыю Брынкевіч. Яна была зямлячкай Міколы – нарадзілася на хутары Малінаўка былога Дзісенскага павета (цяпер Мёрскі раён) у сялянскай сям'і Ільі і Ганны Брынкевічаў. Марыя скончыла царкоўна-

прыходскую школу, а потым вучылася на медыка. У канцы 1920-х гадоў яна пазнаёмілася з Міколам і хутка выйшла за яго замуж. Пасля жаніцтва Шкялёнкі жылі ў Вільні.

Акрамя Марыі ў сям'і Брынкевічаў былі яшчэ дзве дачкі – Антаніна і Надзея. Надзея выйшла замуж за інжынера Іванова і жыла ў Ленінградзе. У гады Другой сусветнай вайны яна загінула ў ленінградскай блакадзе.

Антаніна Брынкевіч была замужам за Савеліем Лісуком, былым ураднікам, які прыйшоў да Антаніны ў прымы. У 1926 годзе ў іх нарадзілася дачка Ірына. Так склаліся абставіны, што Ірына выхоўвалася ў сям'і Мікалая і Марыі Шкялёнкаў (у Шкялёнкаў сваіх дзяцей не было. – С.Ч.), скончыла Віленскую беларускую гімназію. Праўда, часта наведвала сваіх бацькоў у Малінаўцы. Прыязджала яна дамоў і ў гады вайны. Адночы яна пазнаёмілася з маладым хлопцам, які быў у партызанах. Вясной 1944 года немцы высачылі Ірыну, а потым схапілі яе, бацьку, маці, бабулю Ганну і на хутары за хлявом расстралялі. Вось што раскаваў мне пра гэта жыхар вёскі Малінаўка Мёрскага раёна Мікалай Брынкевіч: «Мне ў той час ішоў шаснаццаты год... Прыязныя адносінны ў мяне былі і з Ірынай, якой тады было 19 гадоў. Мы разам вучыліся ў Цвецінскай царкоўна-прыходскай школе: я вучыўся ў першым класе, яна – у чацвёртым. Ірына была вельмі прыгожая і вучылася добра. Бабуля Ірыны Ганна магла выратавацца ад смерці. Але яна не захацела жыць адна, пайшла пад кулі са сваімі роднымі і разам з імі прыняла смерць. На пагорку стаяў іх дом, а ніжэй, бліжэй да заліўнога луга, хлей. За ім расстралялі ўсіх Лісукоў. Было загадана закапаць целы. Вяскойцы зрабілі гэта. Потым там з'явіўся помнік, агароджа...». Летась, 18 лютага, у Цвеціне Мёрскага раёна адбылося перазахаванне парэшткаў сям'і Лісукоў.

Пасля вайны, калі ў 1945 годзе НКУС арыштаваў Міколу Шкялёнка і праз год ён быў расстраляны. Яго жонка Марыя была ў Польшчы, але сваякам не дасылала ніякіх вестачак – баялася ім нашкодзіць. І сапраўды, усіх сваякоў па лініі Шкялёнкаў і Брынкевічаў у Беларусі вельмі часта дапытвалі супрацоўнікі НКУС. У 1950 годзе Марыя Шкялёнак паслала некалькі паштовак сваякам у Беларусь і Польшчу. І гэтага хапіла, каб яе высачылі на тэрыторыі Польшчы і ў 1952 годзе застрэлілі недалёка ад Варшавы.

Сяргей ЧЫГРЫН

Што ні слова – з неба знічка...

Сёлета амаль адначасова ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшлі дзве кніжкі вершаў «Знічкі з неба» і «Знічка за знічкай». Аўтар гэтых кніжак Валянціна Выхота – вядомы даследчык-германіст, перакладчык, аўтар звыш 80 навуковых працаў і метадычных дапаможнікаў па праблеме навучання нямецкай мове ў школах Беларусі і ўкладальніца трох слоўнікаў. Яе кнігі вершаў – яшчэ адно пацвярджэнне, што талент чалавека не бывае вузкім, аднабаковым, што чалавек высокіх духоўных якасцяў і інтэлекту заўсёды здольны стварыць нешта прыгожае практычна ў любой сферы мастацтва і літаратуры. Валянціна Адамаўна выбрала Паэзію.

Чатырохрадкоўі ў яе складваюцца пад час паездак у транспарце, у краме, па дарозе дадому.

*Трапіць ў сэрца табе зорка,
Пашкадуеш вельмі горка,
Калі ў рыфму не ўплятаць –
Будзеш слоўцы так губляць!*

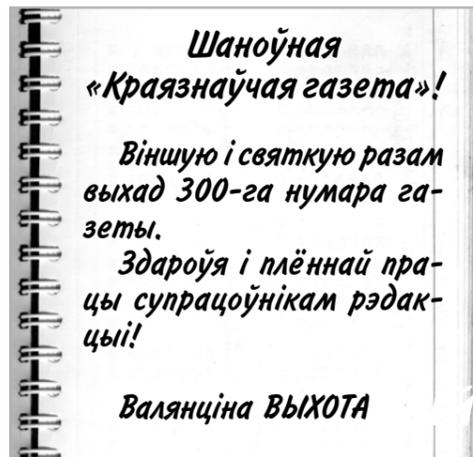
Валянціна Адамаўна нарадзілася ў 1922 годзе ў Мінску. Перад вайной скончыла СШ № 5. У гады вайны працавала канторшчыцай на гарбарным заводзе «Бальшавік». Звыш года ў яе сям’і хавалася яўрэйская дзяўчынка Фаня Разоўская (Мэтэр), якая цяпер жыве ў ЗША. За гэты мужны ўчынак бацькі Адам і Лідзія Пятровічы і іх дачка Валянціна ўзнагароджаныя міжнародным медалём Дзяржавы Ізраіль «Праведнік народаў свету».

З лістапада 1945 года Валянціна Адамаўна працавала настаўніцай нямецкай мовы ў мінскіх школах №№ 13, 3, 32, 24. У 1954 годзе скончыла факультэт нямецкай мовы Мінскага інстытута замежных моваў (цяпер Беларускі лінгвістычны ўніверсітэт). У 1960–1979 гадах яна – старшы навуковы супрацоўнік Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР. У 1986 годзе ў Маскве паспя-

хова абараніла кандыдацкую дысертацыю па педагогіцы.

Каб вучыць дзяцей нямецкай мове, распавядаць ім пра агульнасць і адметнасць еўрапейскай моўнай сям’і, ездзіла з Мінску электрычкай у вясковыя школы Пухавіцкага раёна: у 1980–1984 гадах працавала настаўніцай нямецкай мовы ў Дрычынскай СШ, у 1984–2001 гадах – у Караваеўскай базавай школе.

Кніжкі складаюцца з раздзелаў, якія ў многім супадаюць: пра выпіўку, гаспадарку, грошы, дзяцей, жанчын, жыццё-быццё, звяроў, мову, мужчынаў, насякомых, па-

даткі, птушак, расліны, свет, суд, ежу і інш.

Валянціна Адамаўна піша кароткія рыфмаваныя замалёўкі, якія трапна паказваюць з’явы нашага жыцця. У першую чаргу яе цікавяць рыфма і рытм, якія прымушаюць гарманічна гучаць часам зусім неспалучальныя словы. У гэтым і шчырасць, і лёгкасць, і веселасць.

Вось напрыклад, пра мужчынаў:

*Для чаго жывуць мужчыны?
Каб несці ў свет свае навіны:
Чаго яны дзе натварылі
І колькі людю загубілі:
І дзеля гэтае «забавы»
Ліецца кроў, як з жэрлаў лава.*

Пра мову:

*Мову трэба шанаваць,
На ўзвей-вечер не пушчаць
І заўсёды ёй спрыяць,
Каб ніколі не губляць.*

Пра насякомых:

*Не было б кароўкам спуду,
Каб не чулі яны гуду.*

*Гэта быў той авадзень,
Што пасе іх з дня ў дзень.*

Пра палітыку:

*Ці раз збіраліся манархі,
Каб разблытаць тыя сваркі.
Цары даўно ужо зваліся,
Але сваркі засталіся.*

Не пакінуць абыякавымі і развагі аўтаркі пра долю беларускай мовы, пра экалагічны крызіс, пра карупцыю і хабар. Дзеці ў гэтых кніжках знойдуць вершы пра звяроў, птушак, насякомых.

У першай кнізе «Знічкі з неба» змешчаны «Дадатак» – пераклад знакамітага ўрыўка «Мой родны кут, як ты мне мілы!» з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» на нямецкую мову Валянціны Выхоты.

У другой кнізе «Знічка за знічкай» у «Дадатку» апублікаваны пераклад знакамітай балады-верша класіка сусветнай літаратуры Ёгана Вольфганга фон Гётэ «Ружачка ў полі». Пераклад з мовы арыгінала зрабілі Даніла Усаў, Алег Лойка, Анатоль Валахановіч. Валянціна Выхота зрабіла пераклад з мовы арыгінала і адваротны пераклад з перакладу А. Лойкі на нямецкую мову. Адваротны пераклад быў высока адзначаны ў прыватным лісце пасла ФРГ Марціна Гекера да В. Выхоты.

У гэтым перакладзе Валянціна Выхота зрабіла акцэнт на неадэкватнасці арыгінала і паэтычнага перакладу. Адваротны пераклад добра атрымаецца, калі да слоў арыгінала будучы знойдзеныя беларускія словы-адпаведнікі, словы-сінонімы.

У кнігах В. Выхота з гумарам зарыфмаваныя розныя праявы жыцця: ад сумных, нават трагічных, да святых, радасных.

Анатоль
ВАЛАХАНОВІЧ

Калекцыянерам, і не толькі

Запаведнік

З нагоды 600-годдзя запаведнага статусу Белавежскай пушчы пошта Беларусі выпусціла **блок № 68 з маркамі № 796, 797 і 798. На іх адлюстраваныя жыхары нацыянальнага парка «Белавежская пушча» – алені, зубры і дзікі адпаведна. Намалювалі выпуск Аксана Сузько і Іван Лукін, памер марак – 40x28 мм, блока цалкам – 142,2x59,5 мм. Выйшаў ён накладам 20 тысячаў асобнікаў.**

Першыя згадкі пра вялізныя непраходныя лясы на тэрыторыі сучаснай Белавежскай пушчы сустракаюцца яшчэ ў Герадота (V ст. да н.э.), ёсць пра іх расповед у Пацьеўскім летапісе (983 г.) як прыродная тэрыторыя пад ахо-

ваю, вядомая з канца XIV – пачатку XV ст. Тады вялікі князь Ягайла абвясціў яе запаведнаю і забараніў палыванне. У 1588 г. быў выдадзены Лясны статут, які забараняў тут валіць лес.

Цяпер адміністрацыйны цэнтр нацыянальнага парка знаходзіцца ў в. Камянюкі Камянецкага раёна, частка пушчы знаходзіцца на тэрыторыі Польшчы і Украіны. У 1992 г. паводле рашэння ЮНЕСКА Дзяржаўны нацыянальны парк «Белавежская пушча» ўключаны ў Спіс сусветнай спадчыны. Праз год яму быў нададзены статус біясфернага запаведніка, а ў 1997-м – узнагароджаны Дыпламам Савета Еўропы. У 1998 г. пушчы нададзены статус ключавой арніталогічнай тэрыторыі міжнароднага значэння.

У дзень выхаду блока спецыяльнае памятнае гашэнне на канверце «Першы дзень» праводзілася ў аддзяленні паштовай сувязі в. Камянюкі і на месцы выязнога гандлю. Аўтар канверта – І. Лукін, спецштэмпеля – А. Сузько і І. Лукін.

Тэлеграфная сувязь

З нагоды 150-годдзя першай тэлеграфнай лініі Мінск – Бабруйск выйшла адпаведная паштовая марка **№ 799. Яе намалюваў Ігар Бубен. Памер – 37x26 мм, наклад 45 тысячаў асобнікаў. Друкавалася ў аркушы па 7 марак і 2 купоны.**

Аб пачатку працы першых тэлеграфных станцыяў у Мінску і Бабруйску паведамляе газета «Губернские ведомости» 27 лістапада 1859 г. З гэтай лініі і пачалося развіццё электрасувязі ў Беларусі. Цяпер Мінскі тэлеграф – галоўны вузел нацыянальнай тэлеграфнай сеткі нашай дзяржавы.

У дзень выхаду маркі на Мінскім паштамце праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак – І. Бубен).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

Народная Макарава

Марка **№ 800** прысвечаная народнай артыстцы Беларусі і СССР Галіне Кліменцьеўне Макаравай. У 1938 г. яна скончыла студыю Беларускага тэатра імя Янкі Купалы, пасля чаго была прынятая ў ягоную трупю. У гэтым тэатры слынная актрыса і адпрацавала ўсё жыццё. Акрамя гэтага – здымалася ў мастацкіх фільмах (найбольш вядомыя ролі ў фільмах «Іван», «Не хадзіце, дзеўкі, замуж», «Белыя росы», «Развітанне славянкі»).

Намалювалі мініяцюру Яўген Сіманенка і Іван Лукін, памер – 37x26 мм, наклад маркі – 60 тысячаў асобнікаў. Друкавалася ў аркушы па 5 марак і 1 купон.

У дзень выхаду на Мінскім паштамце гасілася спецштэмпелем на канверце «Першы дзень» (мастак Я. Сіманенка і І. Лукін).

Запіскі з літаратурнага музея

* * *

Быў час, калі кожнага адзіночнага наведніка мы, навукоўцы, суправаджалі. Гэтага патрабавала Уладзіслава Францаўна. Прызнацца, не ўсякі чалавек любіць такое апякунства. Яму хочацца пабыць сам-насам з вялікім паэтам, падумаць, паразважаць... Мы стараліся, праўда, захаваць тактоўнасць, не парушыць яго «самастойнасць»...

...Чыста, акуратна апрачуты мужчына. Уважна аглядае экспанаты і ўголос захапляецца:

– А добры Купала быў мастак!

«Гэта ж, – думаю, – фігуральна чалавек гаворыць: Купала – мастак слова».

– Не толькі добры, а выдатны мастак! – пералынаю яго маналог.

Той, не зважаючы на маю падмогу:

– Сапраўдны мастак! Гэтак намалюваць! – дзівіцца і замілавана глядзіць на партрэт народнага паэта работы І. Ахрэмчыка.

Адчуваю, з кім клопат маю. Каб не крыўдзіць «аглядальніка», паціхеньку адыходжу. І толькі пры выхадзе яго з музея ўношу яснасць. Маўляў, гэты святы куток прысвечаны

жыццю і творчасці Янкі Купалы. Тут экспануюцца рукапісы, кнігі, асабістыя рэчы пэняра, а таксама працы мастакоў, яму прысвечаныя...

Чалавеку, бачыце, падалося: музей Купалы – значыць, усё тут ягонае, асабістае. Зробленае ці набытае ім самім.

* * *

Бывала, не ведаем, як зачапіць «праходчыка» залаў. У няёмкасць можна загнаць яго, а заадно і сябе.

...Пажылы дзядзька і хлопчык гадоў пяці. Набліжаюся і лагодным тонам:

– Пакажы свайму дзеду...

– Гэта мой тата! – як гукне лжэўнук... Я, дай бог ногі, пастараўся аддаліцца.

* * *

...Пахмурны чалавек, не прывітаўшыся, адразу пасуноўся ў залу І шапкі нават не зняў. Мае саслужыўкі цішком пачалі абурацца.

– Пачакайце, – гавару, – зараз усё ўладзім.

Думаю сабе: «Якая нявыхаванасць – зайсці ў музей і хадзіць у шапцы!»

– Ну, як вам у нас? – пытаюся.

– Добра.

– Усё зразумела?

– Усё.

– Вы самі разберацеся?

– Разбяруся.

– Ну, то аглядайце, калі ласка. Будзьце як дома, – супакойваю. – У нас і шапку скінуць можна.

* * *

Незабыўны момант, калі ў музеі працаваў вучоным сакратаром пісьменнік Алесь Савіцкі. У тыя гады ў навукоўцах нашых быў брат Сцяпана Александровіча Мечык. Тэлефонны званок. Трубку бярэ вучоны сакратар.

– Мечык ё?

– Не ё і не бу! – адказвае Алесь Ануфрыевіч і кладзе слухаўку.

* * *

Збіраюся пайсці з пакоя. Нехта з калегаў:

– Куды, Іван Сцяпанавіч?

– На згрызоты...

Ім, маім сябрам, зразумелы «пароль» (згрызоты – есці, грызці).

Сустрэкаю раз добрага знаёмага.

– Што з табою было? Якую і дзе табе прачуханку давалі? Гляджу на яго няўцямна.

– Я званіў табе, адказалі: «Пайшоў на згрызоты». Смяюся і растлумачваю новае значэнне гэтага слова, далучаючы знаёмца да свайго настрою.

З кнігі Івана КУРБЕКІ «Запрашэнне ў музей»

Снежань

1 – Дамарад Уладзімір Аляксандравіч (1919, Бабруйск – 2005), графік – 90 гадоў з дня нараджэння.

4 – Брэсцкая вобласць (1939) – 70 гадоў з часу ўтварэння.

7 – Цясевіч (Цясэвіч) Платон Іванавіч (1879, Навагруд. р-н – 1958), расійскі спявак, народны артыст Расіі – 130 гадоў з дня нараджэння.

8 – Родчанка Рыгор Віктаравіч (1929–1994), краязнаўца, педагог, фалькларыст, паэт, літаратуразнаўца – 80 гадоў з дня нараджэння.

11 – Воінаў Анатоля Аляксандравіч (1934, Мінск – 1995), архітэктар, гісторык архітэктуры, педагог, заслужаны архітэктар Беларусі, член-карэспандэнт Міжнароднай Акадэміі архітэктуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980) – 75 гадоў з дня нараджэння.

12 – Шаблоўская Ірына Вікенцьеўна (1939, Мінск – 2004), літаратуразнаўца – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зьніч» Беларускай дзяржаўнай філармоніі (Мінск; 1989) – 20 гадоў з часу стварэння.

14 – Горацкі раённы гісторыка-этнаграфічны музей (1984) – 25 гадоў з часу заснавання (адкрыты 15.02.1989 г.).

16 – Кімберг Якаў Мікалаевіч (1909–1993), акцёр, народны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

17 – Васілеўскі Даніла Мінавіч (1889, Шумілы. р-н – 1963), краязнаўца (даследчык Віцебшчыны), гісторык, літаратуразнаўца – 120 гадоў з дня нараджэння.

19 – Пятрэнка Мікалай Макаравіч (1919, Мазыр. р-н – 1997), дзеяч самадзейнага мастацтва, кампазітар, педагог, заслужаны настаўнік Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

Каб ацалець у натоўпе

Натоўп – самастойны арганізм, дзе індывідуальнасць кожнага чалавека практычна зведзеная да нуля. Натоўп не цікавыць ні вашыя жаданні, на вашае здароўе, ні вашае жыццё, і ў гэтым яго галоўная небяспека. У цісканіне можна не толькі пакалечыцца, але і загінуць. Што ж рабіць?

Калі вы ўсё ж апынуліся ў натоўпе, ні ў якім разе не ідзіце супраць яго. Калі вас зацягнула, старайцеся пазбягаць цэнтра і краёў – небяспечнае суседства вітрынаў, агароджаў набярэжных і г.д. Не чапляйцеся ні за што рукамі – іх могуць зламаць. Калі ёсць магчымасць – зашпіліцеся. Выкіньце сумку, парасон. Калі ў вас штосьці ўпала, ні ў якім разе не спрабуйце падняць – жыццё даражэй.

У шчыльным натоўпе вялікая верагоднасць сціскання. Таму абараніце дзяфрагму счэпленымі рукамі, склаўшы іх на грудзях. Яшчэ адзін прыём – пругка сагнуце рукі ў лакцях і прыцісніце іх да корпуса. Штуршкі ззаду трэба прымаць на локці, дзяфрагму абараняць напружаннем рук.

Галоўная задача ў натоўпе – не ўпасці.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Наступны нумар «КГ» выйдзе 4 снежня гэтага года

«Пераначуем – і далей на поўдзень...»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАМОРНІКІ – 1) катэгорыя феадальна-залежнага сельніцтва ў XVI–XIX стст., якая не мела зямлі і ўласнага дома. Назва – ад каморы (пакоя), якую наймалі для жылля. Існавалі за кошт наёмнай працы ў феадалаў і заможных сялянцаў, рамесніцтва, дробнага гандлю. Тэрмін быў найбольш пашыраны ў Заходняй і Цэнтральнай Беларусі, на Усходзе такая катэгорыя сельніцтва называлася падсуседзямі (XVI – 1-я пал. XVII стст.), кутнікамі. У параўнанні з іншымі катэгорыямі сялянцаў, колькасць каморнікаў была нязначная. З пашырэннем

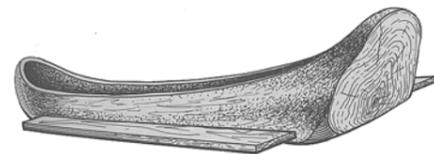
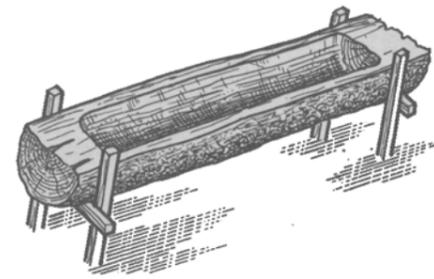
панскай гаспадаркі (канец XVIII ст.) каморнікаў стала менш, а ў XIX ст. яны зліліся з агульнай масай сялянцаў; 2) землямеры, землеўпарадчыкі.

КАМЫ – 1) каша з бобу ці гароху. Звараныя боб або гарох таўклі на кашу, запраўлялі салам, часам качалі ў галушкі, елі з саладухай (Вілейскі, Пастаўскі раёны, Магілёўшчына). Пазней на камы пачалі варыць паасобку гарох і бульбу, потым разам таўклі, запраўлялі. Камы рабілі таксама з тоўчаных бульбы і каняплянага ці льнянога семя. На Віцебшчыне камы – галушкі з тоўчанай бульбы і мукі, часам начыненыя (кра-

панья) пасечанымі грыбамі, кавалачкам сырога сала; 2) тоўчанае семя; макуха; 3) каша з тоўчанай бульбы. Лакальныя назвы камяк, кама, таўканіца, бульбяная каша. Абабраную вараную бульбу таўкуць, дадаюць гарачае малако, запраўляюць расквараным салам з цыбуляй або маслам, а ў пост – тоўчаным семем. Ядуць камы з малаком, кіслымі гуркамі і капустай. Вядомая страва паўсюдна; 4) галушкі з аўсянай або гарохавай мукі, замешанай на вадзе з соллю ў крутое цеста. Іх адварвалі, адцэджвалі і залівалі малаком, салам або прыправай з тоўчанага каняплянага семя. Пашыраныя ў Верхнядзвінскім раёне.

КАМЯГА – 1) выдзеўбанае карыта з доўгай калоды дрэва. Прызначалася для вадапою свойскай жывёлы і звычайна ставілася каля студні; 2) выдзеўбанае лодка ў выглядзе карыта. У розных мясцінах камягу называлі доўбанкай, дубам, дубіцай, калдубам, душагубкай. Рабілася з дубу, асіны, сасны ды

іншых пародаў дрэваў. Для ўстойлівасці да камягі на ўзроўні воднай паверхні па баках нярэдка мацавалі драўляныя брусы ці пласціны (крылы).

Камяга: карыта (зверху) і лодка (знізу)